

“ตัวตน” ใน “1984” ของจอร์จ ออร์เวลล์

เจือง ถิ หั่ง

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

Corresponding author: hang@g.lpru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้ ผู้เขียนพยายามเชื่อมโยงหลักการลดละตัวตนทางปรัชญาและศาสนากับแนวคิดการละประโยชน์ส่วนตัว เพื่อประโยชน์ของส่วนรวมตามทฤษฎีสังคมนิยม ด้วยการพิจารณา “ตัวตน” ของตัวละครจากนวนิยายที่ต่อต้านระบอบสังคมนิยม เรื่อง “1984” ในแง่ที่หมายถึงปัจเจกบุคคลอันประกอบด้วยร่างกาย จิตใจ และมีสติสัมปชัญญะอย่างสมบูรณ์พร้อม รัฐเผด็จการใน “1984” ได้วางกลไก “การสร้างตัวตน” และ “การทำลายตัวตน” ไปพร้อม ๆ กัน กระบวนการสร้างตัวตน มีขึ้นกับตัวละครที่เบ้มในฐานะผู้นำสูงสุดและโกลด์สไตน์ที่เป็นศัตรูหมายเลขหนึ่ง โดยใช้หลักการเดียวกัน คือ “การข่ม” และ “การขู่” เพื่อให้รู้สึกกลัว ส่วนการทำลายตัวตนใช้สองแบบ แบบแรกเป็นการทำให้บุคคลระเหี่ยหายไปจากสังคม เกิดขึ้นกับพ่อแม่ของวินสตันและปู่ของจูเลีย ที่เป็นตัวละครเอก สหายวิธเชอร์ส ไชมุ และแอมเฟิลฟอร์ธ ซึ่งเป็นสมาชิกพรรค ส่วนแบบที่สองใช้การทำให้บุคคลปราศจากความหมายต่อสังคมขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ โดยเกิดขึ้นกับวินสตัน สมาชิกพรรคที่มีความคิดนอกกรอบ ลักษณะเด่นของกลไกการทำลายตัวตน คือ “การกด” และ “การข่มเหง” เพื่อให้ปัจเจกบุคคลรู้สึกต่ำต้อยด้อยค่า บทความเรื่องนี้ทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดระหว่างวรรณกรรมกับบริบททางการเมืองและสังคม และสามารถใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวรรณกรรมของต่างประเทศต่อไปได้

คำสำคัญ : 1. นวนิยายเรื่อง “1984” 2. จอร์จ ออร์เวลล์ 3. ระบอบสังคมนิยม 4. ตัวตนทางปรัชญาและศาสนา
5. การสร้างตัวตน 6. การทำลายตัวตน

“Self” in George Orwell’s 1984

Truong Thi Hang

Faculty of Humanities and Social Sciences, Lampang Rajabhat University,

Lampang 52100, Thailand

Corresponding author: hang@glpru.ac.th

Abstract

This article attempts to relate the concepts of self-effacement in philosophy and religion with the socialist theory of sacrificing personal interests for the collective good. The focus is on examining the “self” as it pertains to the individual in the anti-socialist novel 1984. This includes the body, mind, and total consciousness of the individual. The totalitarian state in 1984 has implemented mechanisms for both “self-creation” and “self-destruction” simultaneously. The self-creation process is seen in the figures of Big Brother, the supreme leader, and Goldstein, the number one enemy, using the same strategy – to “suppress” and “threaten” individuals into state of fear. There are two ways in which “self” can be destroyed. The first type causes the individual to disappear from society, as happens to Winston’s parents, Julia’s grandfather, and Party members like Comrades Withers, Syme, and Ampleforth. The second type renders individuals meaningless to society while they are still alive, as happened to Winston, an unorthodox Party member. The process of self-destruction typically involves “pressing” and “persecuting” individuals to make them feel worthless and inferior. This article reveals a close relationship between literature and its social and political contexts and can serve as a framework for further studies in foreign literature.

Keywords: 1. 1984 2. George Orwell 3. Socialism 4. Self in philosophy and religion
5. Self-creation 6. Self-destruction

บทนำ

“ตัวตน” เป็นคำศัพท์ที่ชาวไทยรู้จักมักคุ้นเนื่องจากปรากฏในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา อันเป็นศาสนาที่ฝังรากลึกและทรงอิทธิพลต่อสังคมไทยมาช้านาน ราชบัณฑิตยสถานให้นิยามคำว่า “ตน” “ตัว” และ “อัตตา” ว่า “ตน น. ตัว (ตัวคน) เช่น ตนเป็นที่พึ่งของตน” (The Royal Institute, 2013: 453) “ตัว น. รูป, ตน, ตนเอง” (The Royal Institute, 2013: 486) และ “อัตตา น. ตน (ป.; ส. อาตมณ, อาตมา) อัตตาริบัติ น. การถือตนเองเป็นใหญ่; ระบบอบการปกครองที่ผู้นำมีอำนาจเด็ดขาดและไม่จำกัด (อ. autocracy)” (The Royal Institute, 2013: 1394)

เหตุที่ “ตัวตน” และ “อัตตา” เกี่ยวข้องกับคำสอนของพระพุทธเจ้าจำนวนมาก จึงมีการนิยามและขยายความออกไปในลักษณะต่าง ๆ โดยสามารถจำแนกเป็นสองแนวคิดหลัก แนวคิดที่หนึ่งมองว่า “อัตตา” และ “ตัวตน” เป็นสิ่งเดียวกัน พระธรรมกิตติวงศ์ (Phra Dhammakittiwong (Thongdee Suratecho), 2005: 1313) อธิบายว่า “อัตตา แปลว่า ตัวตน ร่างกาย รูปลักษณะ ตัวเอง” ฯลฯ หรือที่พุทธทาสภิกขุ (Matichon Weekly, 2016) ให้ความเห็นว่า อัตตา “เป็นเพียงความโง่ ความยึดมั่น ความสำคัญเอาเองว่า ตัวกูว่ของกูนี้ เรื่อยขึ้นมาจนโต จนแก่ จนเฒ่า” นอกจากนั้น พุทธทาสภิกขุ (Buddhadasa Bhikkhu, 2022: 39-45) ยังได้กล่าวถึงอำนาจของการยึดติดในอัตตาหรือ “อัตตาทุลาพาหนะ” ว่า หมายถึง การยึดถือว่าเราเป็นตัวตนของเรา ถือเป็นสัญชาตญาณขั้นมูลฐานของชีวิต ของสัญชาตญาณอื่น ๆ และเป็นที่มาของความทุกข์ทั้งปวง ส่วนแนวคิดที่สองมองว่า “ตัวตน” และ “อัตตา” ไม่ใช่สิ่งเดียวกัน เป็นแนวคิดของศาสนาฮินดูและทรงอิทธิพลต่อชมพูทวีปมาก่อนที่พระพุทธศาสนาจะถือกำเนิด พระธรรมกิตติวงศ์ (Phra Dhammakittiwong (Thongdee Suratecho), 2005: 1313) ให้ข้อมูลว่า “อัตตา หมายถึง อาตมณ วิญญาณ ตามทฤษฎีของผู้นับถือลัทธิว่าชีวิตเกิดขึ้นด้วยวิญญาณหรืออาตมณ ซึ่งชาวอินเดียนั้นทางภาคเหนือได้ยึดถือกันเช่นนั้น” ในคัมภีร์อุปนิษัทมีข้อความน่าสนใจว่า “มีตัวตนอยู่สอง ตัวตนที่ปรากฏและตัวตนแท้จริง ตัวตนที่แท้จริงเป็นที่สถิตของบรมอาตมณ ตัวตนนี้เท่านั้นที่เราต้องรับรู้ว่าเป็นสภาวะที่ดำรงอยู่อย่างแท้จริง” (Prabhavananda & Manchester, 2010: 22) “ตัวตนที่ปรากฏ” ในที่นี้หมายถึงกายประจักษ์ได้ด้วยตาเนื้อและประสาทสัมผัสอื่น ๆ ส่วน “ตัวตนที่แท้จริง” คือ จิตวิญญาณ อยู่ในฐานะนายและเป็นพลังขับเคลื่อนความคิดและพฤติกรรมทั้งหมดของมนุษย์ กายหรือ

“ตัวตนที่ปรากฏ” นี้เองที่ทำให้มนุษย์มีเงาและเป็นที่มาของความเชื่อเรื่องการรักษาเงาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ทั่วโลก เช่น ในอาหรับมีความเชื่อว่า สุนัขสามารถทำให้คนเป็นใบ้และง่อยเปลี้ยโดยเหยียบเงาของเขา สอดคล้องกับความเชื่อในอีกหลายแห่งที่เชื่อว่าจะมีความจำเป็นที่จะต้องระวังรักษาเงาของตัวเอง (Petrie, 2007: 114) ในระบบความเชื่อของศาสนาฮินดู “ตัวตน” สื่อความหมายถึงสังขารหรือสิ่งที่ประกอบและปรุงแต่งขึ้นเป็นร่างกาย มีลักษณะเป็นอนิจจัง และเป็น “ตัวตนที่ปรากฏ” ส่วน “อัตตา” หมายถึง จิตวิญญาณดำรงอยู่จริง แต่ไม่อาจรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส โดยในคัมภีร์อุปนิษัท เรียกว่า “ตัวตนที่แท้จริง”

หนึ่งในจุดมุ่งหมายของพระพุทธศาสนา คือ ทำให้มนุษย์รู้แจ้งในธรรมชาติของสรรพสิ่งที่มีความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็นธรรมดา พระพุทธเจ้าได้เน้นย้ำเป็นพิเศษถึงความทุกข์ เหตุที่เกิดทุกข์ ความดับทุกข์ ตลอดจนข้อปฏิบัติเพื่อให้ถึงความดับทุกข์ ขณะเดียวกันพระองค์ก็พยายามหลีกเลี่ยงประเด็นต่าง ๆ ที่พิจารณาแล้วเห็นว่าไม่เป็นประโยชน์และไม่ได้เป็นไปเพื่อนิพพานอย่างเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด เพราะหากมนุษย์ “ตื่น” แล้ว ก็ย่อมจะตัดขาดจากอุปาทานพ้นจากความทุกข์ และไม่ต้องกลับมาเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสารอีกต่อไป คำว่า “อัตตา” และ “ตัวตน” จึงมักใช้คู่กัน และสื่อความหมายไปในทางเดียวกันว่าเป็นการยึดติดที่ตัวเราเป็นของเรา บทความเรื่องนี้ใช้คำว่า “ตัวตน” ที่ครอบคลุมความหมายของ “อัตตา” ตามหลักของพระพุทธศาสนาในแง่ที่ปัจเจกบุคคลประกอบด้วยร่างกายและจิตใจอย่างสมบูรณ์พร้อม มีสติสัมปชัญญะอันเป็นผลจากการหลอหลอมของครอบครัว ระบบการศึกษา รวมถึงระบบการเมืองการปกครองด้วย

อริยบุคคลที่ปราศจากการยึดติดในตัวตนแล้วย่อมบรรลุความหลุดพ้น กระนั้นก็เป็นเรื่องที่ทำได้ยากโดยเฉพาะสำหรับพุทธศาสนิกชนที่ยังดำรงชีพอย่างปุถุชน ต้องมีความรับผิดชอบต่อตัวเอง ครอบครัว และสังคมส่วนรวม ในเมื่อการละตัวตนฟังดูเป็นเรื่องนามธรรมและปฏิบัติตามได้ยาก พระพุทธศาสนาจึงมีกุศโลบายเพื่อให้มนุษย์ค่อย ๆ ออกจาก “อัตตาทุลาพาหนะ” ซึ่งแม้จะยังไม่ถึงขั้นทำให้บรรลุเป็นพระโสดาบัน แต่อย่างน้อยที่สุดก็ช่วยบรรเทาความทุกข์ ทำให้มนุษย์ดำเนินชีวิตอย่างมีสติและมีความสุขมากขึ้น

Campbell, Moyers and Attagara (2008: 475-476) ให้ข้อมูลว่า วัตถุปุณโดยปกติจะสร้างอยู่บนภูเขาสูง เมื่อพุทธศาสนิกชนขึ้นไปสักการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จะได้สัมผัสกับธรรมชาติอันกว้างใหญ่ไพศาลที่โอบล้อมอยู่โดยรอบและ

ทำให้รู้สึกถึงขอบเขตอันจำกัดของตนเอง เจตนาแฝงในการวางตำแหน่งตัวผู้ป็นดังกล่าวยังต้น คือ ทำให้พุทธศาสนิกชนรู้จักอ่อนน้อมถ่อมตนจากการสัมผัสรับรู้ถึงขอบเขตอันจำกัดของตัวตนที่เป็นเพียงเศษเสี้ยวน้อยนิดเมื่อเทียบกับความกว้างใหญ่ไพศาลของธรรมชาติ ในวัฒนธรรมของกรีกสมัยโบราณ ความอ่อนน้อมถ่อมตนก็เป็นหนึ่งในคุณสมบัติที่ได้รับการยกย่องอย่างสูง แต่แทนที่จะใช้บริบทแวดล้อมเพื่อให้มนุษย์ตระหนักถึงความอ่อนแอของตัวเองเช่นเดียวกับชาวญี่ปุ่น ชาวกรีกกลับอาศัยตำนานที่แสดงพละกำลังของเทพเจ้าและบทลงโทษสำหรับพฤติกรรมที่หมิ่นเหม่เบี่ยงสูงของมนุษย์ใน “ซิมโพเซียม” (Plato, 2012) มีเรื่องเล่าว่า เดิมทีเดิยามมนุษย์มีสามเพศ คือ บุรุษเพศ สตรีเพศ และเพศที่สาม ซึ่งเป็นการผสมกันระหว่างสองเพศแรก มนุษย์จึงมีความสมบูรณ์พร้อมและมีพลังมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ถึงขั้นวางแผนจะขึ้นไปประลองยุทธ์กับเทพเจ้า เทพเจ้าซุสจึงผ่าร่างมนุษย์ออกเป็นสองส่วน ทำให้แต่ละปัจเจกอ่อนแอลงและต้องหันมาปฏิบัติตนอย่างนุ่มนวลมากขึ้น นอกจากนั้นในตำนานเกี่ยวกับแมงมุมของกรีก ก็ปรากฏว่าสาวชาวบ้านคนหนึ่งมีฝีมือในการทอผ้าอันเป็นเลิศ หายหน้าบังเกิดเมื่อเธอแสดงความภูมิใจในความสามารถของตัวเอง จนเกินเลยขอบเขต โดยประกาศว่ามีฝีมือในการทอผ้าของเธอยอดเยี่ยมกว่าผู้อื่นา เทพแห่งปัญญา การสงคราม สถาปัตยกรรม และงานฝีมือ ความคิดและพฤติกรรมที่ส่อแนวโอหังของสาวชาวบ้านทำให้องค์เทพไม่พอพระทัย จึงสั่งให้เธอแปลงร่างเป็นแมงมุมและต้องถักทอสายใยเรื่อยไปชั่วกาลปาวสาน

เห็นได้ว่า สังคมตะวันตกและตะวันออกล้วนให้ความสำคัญกับเรื่องการลดละตัวตนเพื่อยังประโยชน์ให้บังเกิดแก่หมู่มวลมนุษยชาติ กล่าวคือ ทำให้ปฤชุนดำเนินชีวิตอย่างมีสติ มีความผิดพลาดน้อยลง และมีความสุขให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ วัตถุประสงค์อันเป็นกุศโลบายอันลึกลับอย่างลึกลับเชิงกับกลไกการบริหารในรัฐโอซันเนีย รัฐเผด็จการในนวนิยายต่อต้านระบอบสังคมนิยมเรื่อง “1984” ที่การทำให้ประชาชน “ไร้ตัวตน” ไม่ได้เป็นไปเพื่อประโยชน์ของคนหมู่มาก แต่กลับเพื่อผดุงอำนาจและการคงอยู่ตลอดกาลของพรรคบริหาร มีพี่เบิ้มหรือ “Big Brother” เป็นผู้นำสูงสุด

ราชบัณฑิตยสถานให้นิยามคำว่า “สังคมนิยม” ไว้ว่า “น. ทฤษฎีเศรษฐกิจและการเมืองที่มีหลักการให้รัฐหรือส่วนรวมเป็นเจ้าของปัจจัยในการผลิต ตลอดจนการแจกจ่ายและวางระเบียบการบริโภคผลผลิต” (The Royal Institute, 2013: 1199) ขณะที่ ปธาน สุวรรณมงคล

(Suwanmongkol, n.d.) กล่าวว่า สังคมนิยมหมายถึงอุดมการณ์ที่เชื่อว่า สังคมควรดำรงอยู่ภายใต้การควบคุมกลไกอำนาจและวิธีการผลิตโดยประชาชน ลักษณะสำคัญของลัทธิสังคมนิยมอยู่ที่การวางแผนเศรษฐกิจจากส่วนกลางหรือรัฐบาล อันเกิดจากความเชื่อว่า หากรัฐบาลเป็นผู้วางแผนเศรษฐกิจไว้ล่วงหน้าโดยไม่ปล่อยให้เอกชนดำเนินงานกันเองอย่างไร้ระเบียบ จะสามารถพัฒนาความเป็นอยู่และช่วยลดช่องว่างในเรื่องรายได้ของประชาชนลงได้ โดยที่รัฐบาลยังคงควบคุมกิจการด้านสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า ประปา ฯลฯ เนื่องจากกิจการเหล่านี้ล้วนเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของประชาชน จึงเป็นช่องทางที่รัฐจะอำนวยความสะดวกให้กับสังคมส่วนรวมได้โดยตรง

หลักการบริหารตามลัทธิสังคมนิยมที่มุ่งความเสมอภาคปราศจากการแบ่งชั้นวรรณะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องการลดละตัวตนเพื่อที่ทุกคนจะมีความเจริญก้าวหน้าไปพร้อม ๆ กัน มีลักษณะใกล้เคียงกับหลักการทางปรัชญาและศาสนาต่างแต่ความไม่ยุติหรือการสละละวัตร เช่น สมบัติส่วนตัว เนื้อหนึ่งม้งสา ฯลฯ ในมุมมองทางปรัชญาและศาสนาถือเป็นบันไดขั้นพื้นฐานที่จะนำไปสู่ความบริสุทธิ์ทางจิตวิญญาณ แต่ในมุมมองของลัทธิสังคมนิยม หลักการเหล่านี้ไม่ได้มุ่งความเจริญทางจิต กลับเป็นการสละละวัตรส่วนตัวเพื่อความก้าวหน้าทางวัตถุของส่วนรวม

จอร์จ ออร์เวลล์ เป็นนักเขียนชาวอังกฤษที่ต่อต้านระบอบสังคมนิยม กระแสแนวคิดทางการเมืองที่ทรงอิทธิพลในประเทศตะวันตกช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เขาเขียน “1984” ในปี ค.ศ. 1948 (Suvannanonda, 2015: 85) ซึ่งนวนิยายเรื่องนี้ถือเป็นพื้นที่ปลดปล่อยความรังเกียจที่ผู้เขียนมีต่อระบอบใหม่ หลักสำคัญของลัทธิสังคมนิยมที่ออร์เวลล์ใช้สร้างรัฐโอซันเนีย รัฐเผด็จการใน “1984” มีสองอย่าง ประการแรก คือ เรื่องที่รัฐบาลเป็นฝ่ายควบคุมกลไกอำนาจ ปัจจัยการผลิตรวมถึงกิจการที่เกี่ยวข้องกับสาธารณูปโภคทั้งหมด ประการต่อมา คือ การทำลาย “ตัวตน” ซึ่งสืบเนื่องมาจากหลักการข้อแรก ในเมื่อสังคมถูกขับเคลื่อนโดยส่วนกลางฝ่ายเดียว ทำให้รัฐบาลมีอำนาจเด็ดขาดตั้งแต่การวางแผนนโยบายลงมาถึงการผลิตและการแจกจ่าย ผลการผลิต ปัจเจกชนจึงไม่ต้องแสดงบทบาทใด ๆ ยกเว้นการทำตามคำสั่งตั้งเครื่องจักรอย่างเดียว “การล้มล้างสมบัติส่วนตัว” (Orwell, 2020: 236) เป็นแนวคิดหลักที่รัฐเผด็จการใช้ในการวางแผนไปปกครองรัฐและแสดงออกในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น การห้ามครอบครองวัตถุ ห้ามมีความคิด

ที่แตกต่างจากอุดมการณ์ของพรรค ห้ามมีชีวิตเพื่อตัวเอง ฯลฯ พรรคบริหารยังใช้หลักการเดียวกันนี้เพื่อ “สร้างตัวตน” ให้กับพีบีเอ็มที่เป็นผู้นำสูงสุดและเอ็มมานูเอล โกลด์สไตน์ ในฐานะศัตรูหมายเลขหนึ่ง ตลอดจนวางกลไกเพื่อ “ทำลายตัวตน” ของประชาชนในรัฐโอซันเนีย

สิ่งที่ทำให้สามารถเชื่อมโยงแนวคิดของศาสนาฮินดู พระพุทธศาสนา รวมถึงปรัชญาของกรีกสมัยโบราณกับกลไกการบริหารในรัฐโอซันเนีย คือ หลักการและวิธีการลดละตัวตน อย่างไรก็ตาม แม้วิธีการดังกล่าวจะมีแนวปฏิบัติที่คล้าย ๆ กัน คือ เป็นการข่มเพื่อให้ปัจเจกบุคคลตระหนักถึงข้อจำกัดของตัวเองแล้วประพฤติตนอย่างอ่อนน้อมมากขึ้น แต่ก็มียารละเอียดที่แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด ขณะที่พระพุทธศาสนาใช้กุศโลบายทำให้มนุษย์ละทิ้งในความกว้างใหญ่ไพศาลของธรรมชาติ ชาวกรีกสมัยโบราณเกรงกลัวในพละนาภของทวยเทพที่มนุษย์ไม่อาจเทียบเคียงได้ รัฐเผด็จการใน “1984” ก็ทำทุกวิถีทางให้ประชาชนเกิดความรู้สึกว่า ตัวเองอ่อนแอและไร้ค่าเมื่อเทียบกับความหนักแน่นมั่นคงของพรรค อีกทั้งความยิ่งใหญ่อันน่าเกรงขามของพีบีเอ็ม โกลด์สไตน์นับเป็นตัวแทนหนึ่งที่น่าสนใจ เขาถูกสร้างให้มีตัวตนที่เด่นชัดพอ ๆ กับพีบีเอ็ม แต่มีลักษณะตรงข้ามกันทุกอย่าง เป็นการสร้างมาเพื่อ “ข่ม” ให้ชาวโอซันเนียรังเกียจและหวาดกลัวศัตรูไปพร้อม ๆ กัน จนนำไปสู่ความต้องการที่จะพึ่งพาพรรคและพีบีเอ็มในฐานะผู้คุ้มครองรักษา

ระบอบสังคมนิยมในมุมมองของออร์เวลล์

ออร์เวลล์ได้อุทิศพื้นที่บางส่วนใน “1984” เพื่อพูดถึงความเข้าใจของเขาเกี่ยวกับระบอบสังคมนิยมและนำเสนอในรูปแบบของหนังสือต้องห้ามที่อ้างว่า โกลด์สไตน์และคณะกรรมการใต้ดินเป็นผู้เขียน เขากล่าวว่า การแบ่งคนในสังคมออกเป็นชนชั้นสูง ชนชั้นกลาง และชนชั้นต่ำ มีมาตั้งแต่ยุคดึกดำบรรพ์และถึงแม้จะมีการสลับกันบ้างในสัดส่วนของแต่ละชนชั้น ทว่าเรื่องที่คนในสังคมไม่อาจอยู่ในสถานภาพที่เสมอกันได้ ถือเป็นแก่นหลักของโครงสร้างสังคมซึ่งไม่เคยเปลี่ยนแปลงต่อสู้ระหว่างชนชั้นมีมูลเหตุมาจากความแตกต่างและการไม่อาจปรองดองในจุดมุ่งหมายของกลุ่มคนสามประเภท เป้าหมายหลักของชนชั้นสูง คือ การคงอยู่ในที่เดิมตลอดไป ขณะที่ชนชั้นกลางมุ่งมาดปรารถนาจะสลับที่กับชนชั้นสูง ชนชั้นต่ำก็ใฝ่ฝันในเรื่องการลบเลือนความแตกต่างทั้งมวลและสร้างสังคมที่ทุกคนเสมอกันหมด อย่างไรก็ตาม เป้าหมายของชนชั้นต่ำมีความไม่ต่อเนื่องและเลื่อนลอย “เนื่องจากเป็น

ลักษณะนิรันดร์ของชนชั้นต่ำที่ถูกบดขยี้จากงานหนักหาสาหัสจนไม่อาจคำนึงถึงสิ่งนอกเหนือจากชีวิตประจำวันได้ ยกเว้นงาน ๆ ครั้ง” (Orwell, 2020: 231) ในชนสามกลุ่มนี้มีแต่ชนชั้นต่ำเท่านั้นที่ไม่เคยประสบความสำเร็จในการบรรลุจุดประสงค์แม้เพียงชั่วคราว

ในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 ได้เกิดสำนักนักคิดที่ดีความว่าประวัติศาสตร์เป็นขบวนการวิวัฒนาการโดยมีกรรมสิทธิ์ด้านปัจจัยการผลิตเป็นตัวขับเคลื่อน จากสังคมบรรพกาล มนุษย์จึงก้าวเข้าสู่สังคมครองทาส ตามด้วยสังคมศักดินา สังคมทุนนิยม และสังคมสังคมนิยมตามลำดับ ซึ่งระบอบที่เข้ามาใหม่ย่อมก้าวหน้าและล้ำเลิศกว่าระบอบเดิมเสมอ หากจะเปรียบประวัติศาสตร์มนุษย์เสมือนปิรามิด ระบอบสังคมนิยมก็เทียบได้กับยอดแหลมสูงสุดที่มีความสมบูรณ์แบบกว่าระบอบอื่น ๆ ที่ผ่านมา เป็นสังคมที่ปราศจากการแบ่งชั้นวรรณะ ไม่มีการเอารัดเอาเปรียบเพราะทรัพย์สินถูกกระจายให้กับประชาชนอย่างทั่วถึงแทนที่จะตกอยู่ในมือของคนบางกลุ่มอย่างในระบอบเดิม ในสังคมที่ปกครองด้วยระบอบสังคมนิยมคนทุกคนจึงอยู่ในสถานภาพที่เท่าเทียมกันหมด

การพิจารณาประวัติศาสตร์มนุษย์ให้เป็นขบวนการวิวัฒนาการโดยมีระบอบสังคมนิยมเป็นจุดสูงสุดของกระบวนการพัฒนานั้น ออร์เวลล์มองว่า เป็นเรื่องที่ไม่สมเหตุสมผลโดยสะท้อนเจตนาของกลุ่มที่ครองอำนาจใหม่ว่า ตั้งใจจะเหยียดรังความก้าวหน้าและหยุดประวัติศาสตร์ไว้ในจุดที่เลือกแล้ว “อาการแกว่งไกวของลูกตุ้มที่เราคุ้นเคยจะเกิดอีกครั้งและหยุด ชนชั้นสูงถูกผลักไสโดยชนชั้นกลางที่กลายมาเป็นชนชั้นสูงเสียเอง แต่คราวนี้ชนชั้นสูงจะใช้อุทธรศาสตร์รักษาตำแหน่งตนไว้ถาวร” (Orwell, 2020: 232) ในเมื่อกลุ่มอำนาจใหม่ต้องทำทุกวิถีทางเพื่อรักษาตำแหน่งฐานะอุดมการณ์แห่งระบอบสังคมนิยมที่ประกาศไว้อย่างสวยหรู จึงกลายเป็นเรื่องที่สงวนได้ “เพียงแคร์มิพิปาก” (Orwell, 2020: 233) ความไม่มีเสรีภาพและความไม่เสมอภาคต่างหากที่จะถูกธำรงรักษาชั่วนิรันดร์กาล

ข้อสังเกตของออร์เวลล์ในส่วนนี้ชี้ว่า กลุ่มอำนาจใหม่ที่กลายมาเป็นชนชั้นสูงในระบอบสังคมนิยมส่วนใหญ่เป็นชนชั้นกลางประเภทกินเงินเดือนและชนชั้นที่ใช้แรงงานระดับบนในอดีต ผู้มีอำนาจใหม่กลุ่มนี้ อาจโลภไม่เท่าและโดนล่อใจจากความหรูหราไม่เท่ากับกลุ่มขุนนางและชนชั้นนายทุนในระบอบเก่า แต่กลับหิวโหยในอำนาจแท้ สำนึกในสิ่งที่กระทำ และตั้งใจที่จะบดขยี้ฝ่ายค้านอย่างเด็ดขาดมากกว่าหนึ่ง ชนกลุ่มนี้ไม่ได้ป้องกันฐานะของตนเองโดยอาศัย

สัญชาตญาณ หากใช้กลไกที่แยบยลและสลับซับซ้อน พวกเขาตระหนักดีว่า ลัทธิรวมหมู่ย่อมเป็นพื้นฐานที่มั่นคงของระบอบคอมมิวนิสต์ โดย ส่วนการจัดความมั่งคั่งและอภิสิทธิ์ต่าง ๆ ก็ทำได้ด้วยการมีเจ้าของทรัพย์สินร่วมกัน สิ่งเหล่านี้นำไปสู่การมีพรรคบริหารเพียงหนึ่งเดียวในดินแดน และมีการรวมสมบัติให้อยู่ในกำมือของพรรคแทนที่จะเป็นปัจเจกบุคคลจำนวนมากเหมือนอย่างในระบอบเก่า

ภาพรวมที่กล่าวมาแล้ว ออร์เวลล์ได้ชี้ให้เห็นว่า สังคมนิยมไม่ใช่ระบอบการปกครองที่ปราศจากการแบ่งชั้นวรรณะตามอุดมการณ์ที่ประกาศเอาไว้ เขาแสดงตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมด้วยการสร้างรัฐไอซันเนีย รัฐสมมติในนวนิยายเรื่อง “1984” โดยจำลองให้เป็นดินแดนที่เคยปกครองตามแบบทุนนิยม ก่อนจะเกิดการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบสังคมนิยม มีพรรคบริหารเพียงหนึ่งเดียวโดยที่เบีมอยู่ในฐานะผู้นำสูงสุด รองลงมาจากเบีม คือ พรรคชั้นในซึ่งจำกัดสมาชิกไว้หกล้านคนหรือน้อยกว่า ร้อยละสองของประชากร รองลงมาจากพรรคชั้นใน คือ พรรคชั้นนอกซึ่งหากเรียกพรรคชั้นในว่า มันสมอง พรรคชั้นนอกก็เปรียบเสมือนมือ ต่ำลงมาอีก คือ “กรรมาชีพ” มีจำนวนมากถึงร้อยละแปดสิบห้าของประชากรทั้งหมดในรัฐไอซันเนีย

“1984” นวนิยายที่ต่อต้านระบอบสังคมนิยม

รัฐไอซันเนียใน “1984” ปกครองด้วยระบอบสังคมนิยมที่เรียกสั้น ๆ ว่า “อิงซ็อค” (Engsoc) หมายถึง “English Socialism” มีพรรคบริหารเพียงหนึ่งเดียวโดยมีเบีมเป็นผู้นำสูงสุด สถานภาพอันเลวร้ายของบ้านเมือง ตลอดจนสภาพชีวิตและจิตใจที่น่าสมเพชของประชาชน ซึ่งออร์เวลล์ได้บรรยายออกมาอย่างน่าสะเทือนใจนั้น สื่อสารจากผู้เขียนว่า ถ้าหากเปลี่ยนการปกครองมาเป็นแบบสังคมนิยม อังกฤษและประเทศในยุโรปก็ย่อมตกอยู่ในสภาพเดียวกับที่ชาวไอซันเนียประสบใน “1984”

ตัวละครเอกใน “1984” ชื่อวินสตัน เป็นสมาชิกพรรคชั้นนอกที่ทำงานในกระทรวงแห่งความจริง กลไกการควบคุมของรัฐเผด็จการทำให้วินสตันมีความรู้สึกว้า วายบ้านเมืองมีความหวาดระแวงและประชาชนต้องดำเนินชีวิตอย่างเครื่องจักร แม้จะทำงานอยู่ในหน่วยงานราชการ แต่วินสตันกลับรู้สึกเบื่อหน่ายและงอแงถึงดั่งขังระบอบ เขาพยายามทำทุกอย่างที่สวนทางกับอุดมการณ์และกฎระเบียบของพรรคเพื่อปลอบใจตัวเองว่า ยังไม่ถูกกลืนเข้าไปในกลไกแห่งการทำให้ประชาชนปราศจากตัวตน เช่น วินสตันเขียนบันทึกที่รู้ว่า เสี่ยงต่อการ

ถูกลงโทษถึงตายหรืออาจถูกกักกันในค่ายแรงงานอย่างน้อยก็ 25 ปี เขาครอบครองวัตถุที่มีมาตั้งแต่ยุคก่อนการปฏิวัติอย่างสมุดบันทึก ปากกาโบราณ และหินปะการังอันเก่าแก่ คลุกเคลียอยู่กับชนชั้นกรรมาชีพ และใช้สินค้าที่ได้มาจากตลาดมืด ซึ่งล้วนเป็นเรื่องผิดวินัยสำหรับสมาชิกพรรค วินสตันยังเคยใช้บริการทางเพศกับหญิงโสเภณีและมีความสัมพันธ์อย่างลับกับจูเลีย สมาชิกพรรคชั้นนอกที่มีความคิดนอกกรอบคนเดียวกับเขา ท้ายที่สุดวินสตันก็ถูกจับและต้องเข้าสู่กระบวนการทรมานที่ออกแบบมาเพื่อจัดการกับสมาชิกพรรคนอกกรอบโดยเฉพาะ วัตถุประสงค์หลัก คือ ทำให้ผู้มีความคิดนอกกรอบตระหนักถึงความน่าสมเพชและการไม่มีตัวตนของตัวเองแล้วเปลี่ยนความคิดจากเดิมที่เป็นความรังเกียจและผลักดันมาเป็นการยอมรับโดยดุษณีในความยิ่งใหญ่ และการมีอาจทำลายของพรรค ที่สำคัญ คือ สมาชิกนอกกรอบอย่างวินสตันต้องยอมรับเรื่องที่ประชาชนในรัฐไอซันเนียล้วนแต่ “ไม่มีตัวตน” เช่นเดียวกับเขา ส่วนการ “มีตัวตน” บังเกิดขึ้นกับคนเพียงสองคนที่ทุกคนรู้จัก คนแรก คือ เบีม ผู้นำสูงสุด ผู้เป็นสัญลักษณ์แห่งความหนักแน่นมั่นคง ความถูกต้องแม่นยำ ความน่าเกรงขาม และชัยชนะตลอดกาล อีกคนหนึ่ง คือ โกลด์สไตน์ ศัตรูหมายเลขหนึ่งของพรรค เป็นภาพแทนแห่งความชั่วร้ายทั้งปวงที่ชาวไอซันเนียต้องรังเกียจและถือเป็นศัตรูจนกว่าชีวิตจะหาไม่

การสร้างตัวตนใน “1984”

คนที่ได้รับอนุญาตให้มีตัวตนในรัฐไอซันเนียมีเพียงสองคน คนหนึ่งอยู่ในฐานะผู้นำสูงสุด ซึ่งในเรื่องปรากฏชื่อว่า “เบีม” หรือ “Big Brother” อีกคนหนึ่งเป็นฝ่ายปฏิบัติการ ปรากฏชื่อเรียกอย่างเป็นรูปธรรมว่า “เอมมานูเอล โกลด์สไตน์” การสร้างตัวตนให้แก่บุคคลในแบบเฉพาะเจาะจงนี้ ได้ดำเนินไปตามสูตรและมีวัตถุประสงค์ทางการเมืองอย่างไม่ต้องสงสัย

1. การสร้างตัวตนให้แก่เบีม

การสร้างตัวตนให้แก่เบีมมีขึ้นเป็นกระบวนการและตามสูตรสำเร็จรูปที่พรรคเป็นฝ่ายออกแบบ ภาพลักษณ์ของเบีมจึงเป็นภาพของผู้นำในอุดมคติ มีความสมบูรณ์พร้อมจนไม่อาจหาจุดผิดพลาดหรือตำหนิตติเตียนได้ ที่สำคัญ “ไม่มีใครเคยเห็นเบีม เขา คือ ใบหน้าบนป้ายประกาศ คือ เสียงในโทรภาพ เราพอแน่ใจได้ทีเดียวว่า เบีมไม่มีวันตาย และเกิดตั้งแต่เมื่อไรก็ไม่มีใครรู้แน่” (Orwell, 2020: 238) เรื่องที่ชาวไอซันเนียไม่เคยเห็นเบีมในลักษณะเป็นตัวเป็นตน

สามารถตีความได้สองแบบ แบบแรก คือ พี่เบิ้มอาจไม่ได้มีตัวตนอย่างแท้จริงแต่เป็นเพียงผลผลิตจากกลไกการสร้างภาพผู้นำเพื่อเป็นตัวแทนของพรรคบริหารเท่านั้น พี่เบิ้มจึงไม่มีแม้กระทั่งชื่อเรียกที่สื่อถึงการเป็นปัจเจกบุคคล ชาวไอชนนิยมทราบแต่เพียงว่า ผู้นำสูงสุดของพวกเขาอยู่ในนามของ “พี่เบิ้ม” หรือ “Big Brother” เสมอ ส่วนการตีความแบบที่สองมีขึ้นในกรณีที่พี่เบิ้มมีตัวตนอยู่จริงและการไม่ยอมปรากฏตัวต่อสาธารณชนเป็นไปเพื่อป้องกันความผิดพลาดที่อาจส่งผลเสียต่อภาพความสมบูรณ์พร้อมที่พรรคได้สร้างไว้ให้ตั้งแต่แรก ในฐานะผู้นำสูงสุด ภาพพี่เบิ้มจึงปรากฏอยู่ทั่วไปในรัฐไอชนนิยม เช่น ในเหรียญ แสตมป์ ปกหนังสือ ป้ายชองบูรี ฯลฯ สำหรับพื้นที่ที่พี่เบิ้มมีโอกาสแสดงตัวตนอย่างเป็นทางการนั้น ได้แก่ โปสเตอร์โฆษณาชวนเชื่อและในรายการ “ความเกลียดสองนาทีก”

โปสเตอร์ภาพพี่เบิ้มถูกติดตั้งในอาคารแทบทุกแห่งในรัฐไอชนนิยมรวมถึงอาคารวัดที่วัดที่วินสตันอาศัยและบริเวณที่อยู่ฝั่งตรงข้ามด้วย “เหนือขานบันไดแต่ละชั้นซึ่งอยู่ตรงข้ามลิฟต์ โปสเตอร์ที่มีใบหน้าหิมาจะจับตามองจากผนัง นี่เป็นหนึ่งในรูปภาพที่จิตใจประดิษฐ์เพื่อให้ดวงตานั้นมองตามคุณทุกอย่างก้าว ได้รูปปรากฏข้อความ “พี่เบิ้มกำลังจับตาคุณ” และ “ใบหน้าปั้นหนวดดำ จ้องจากทุกมุมถนนสำคัญ ๆ แผ่นหนึ่งอยู่หน้าบ้านฝั่งตรงข้ามพอดีข้อความประกอบภาพนั้นระบุว่า ‘พี่เบิ้มกำลังจับตาคุณ’ ตาสีดำในภาพจ้องลึกในตาวินสตัน” (Orwell, 2020: 12)

ส่วน “ความเกลียดสองนาทีก” เป็นรายการที่จัดขึ้นเป็นประจำและบุคลากรในหน่วยงานของรัฐต้องมีส่วนร่วมด้วยทุกคน วัตถุประสงค์หลัก คือ ย้ำเตือนให้สมาชิกพรรคตระหนักถึงภัยอันตรายที่มีอยู่รอบตัวโดยเฉพาะอย่างยิ่งแผนการล้มล้างระบอบของโกลด์สไตน์และคณะภคินีไต้ดิน รายการนี้ดำเนินอย่างมีแบบแผนทุกครั้ง เริ่มด้วยการพรรณนาความชั่วร้ายทั้งปวงที่โกลด์สไตน์เป็นปรุ้มเหตุ ทำให้ความรู้สึกเกลียดชังของผู้ร่วมรายการที่มีต่อเขาพุ่งสูงสุดสุดยอด จากนั้นโทรทัศน์ก็แปลงภาพและเสียงของโกลด์สไตน์ให้กลายเป็นภาพมาเป็นสัตว์ที่น่าขยะแขยง “น้ำเสียงโกลด์สไตน์กลายเป็นเสียงแกะ เพียงชั่วพริบตาใบหน้าบนจอก็เปลี่ยนมาเป็นหน้าแกะ” ที่น่าสยดสะอึก คือ เมื่อความเกลียดชังพุ่งสูงสุดสุดจนทำให้ผู้ร่วมรายการมีอาการหวาดผวาทันทีถึงกับมีปฏิกิริยาผละออกไปข้างหลัง ก็เป็นจังหวะเหมาะที่พี่เบิ้มจะสำแดง “ตัวตน” รวมถึงบทบาทในฐานะผู้ช่วยให้รอด และถึงแม้จะจับความไม่ได้ว่าพี่เบิ้มกำลังพูดอะไร แต่ “การเห็นพี่เบิ้มพูดบางอย่างก็ช่วยเรียกความเชื่อมั่นให้กลับคืน” (Orwell, 2020: 27)

ความสมบูรณ์พร้อมของพี่เบิ้มบวกกับเรื่องที่เขาไม่เคยปรากฏตัวต่อหน้าสาธารณชนแม้เพียงครั้งเดียว ทำให้คนที่มีการศึกษาและเป็นสมาชิกพรรคชั้นนอกอย่างวินสตันรู้สึกสงสัยในการมีตัวตนของผู้นำคนนี้ หลังถูกจับด้วยข้อหาที่มีความคิดนอกกริต ต้องเข้าสู่กระบวนการทรมานและปรับทัศนคติใหม่ วินสตันในสภาพที่ไม่มื่ออะไรจะเสียได้ตั้งคำถามกับโอไบรอัน สมาชิกพรรคชั้นในที่ควบคุมกระบวนการทรมานเขาว่า “พี่เบิ้มมีตัวตนจริงหรือ” และคำตอบที่วินสตันได้มา คือ “แน่นอน ... มีตัวตนจริง พรรคก็มีจริง พี่เบิ้ม คือ ศูนย์รวมพรรค” คำตอบอันคลุมเครือนี้ไม่ได้ทำให้วินสตันคลายข้อกังขา เขาอธิบายสิ่งที่อยากรู้อีกครั้งว่า หมายถึงการมีตัวตนของพี่เบิ้มในฐานะปัจเจกบุคคลและในแง่ของการดำรงอยู่จริง เช่น เมื่อพี่เบิ้มเกิดมาแล้วก็ต้องตาย พี่เบิ้มมีแขนขาและอวัยวะอื่น ๆ กับทั้งมีการครอบครองพื้นที่ในอวกาศ ถึงแม้โอไบรอันจะเข้าใจสิ่งที่วินสตันอธิบายทั้งหมดแต่เขาก็มองว่า ไม่ใช่เรื่องสำคัญที่จะต้องไปพิสูจน์ว่าพี่เบิ้มเป็นบุคคลจริงหรือบุคคลสมมติ เพราะในเมื่อพรรคกำหนดให้พี่เบิ้มมีตัวตน เขาก็ยอมดำรงอยู่ “ไม่สำคัญหรอกเขามีจริงก็แล้วกัน” คำตอบของโอไบรอันแสดงชัดว่า พี่เบิ้มเป็นผลผลิตของกระบวนการสร้างตัวตนเพื่อวัตถุประสงค์ทางการเมือง ดังนั้น เมื่อวินสตันตั้งคำถามสุดท้ายว่า “พี่เบิ้มจะตายไหม” โอไบรอันก็ตอบอย่างไม่ลังเลว่า “ไม่ตายหรอก เขาจะตายไฉน” (Orwell, 2020: 299)

2. การสร้างตัวตนให้แก่โกลด์สไตน์

โกลด์สไตน์ใน “1984” เป็นตัวละครฝ่ายร้าย เขาถูกสร้างให้มีตัวตนที่เด่นชัดพอ ๆ กับพี่เบิ้มด้วยวัตถุประสงค์สามอย่าง อันดับแรก คือ เพื่อเป็น “คู่เปรียบ” ให้ประชาชนแลเห็นภาพความสมบูรณ์พร้อมของพี่เบิ้มชัดเจนขึ้น ดังนั้นทุกอย่างเกี่ยวกับโกลด์สไตน์จึงสวนทางอย่างสิ้นเชิงกับพี่เบิ้มในฐานะผู้นำสูงสุด ในประการต่อมา แผนการล้มล้างระบอบของโกลด์สไตน์และคณะภคินีไต้ดินตามคำโฆษณาชวนเชื่อได้ก่อเกิดความหวาดหวั่นทั่วดินแดนและทำให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของพี่เบิ้มในฐานะผู้คุ้มครองชีวิต ประการสุดท้าย คือ การมีตัวตนของโกลด์สไตน์ทำให้ชาวไอชนนิยมมีพื้นที่สำหรับปลดปล่อยความคับข้องใจกลไกการบริหารของรัฐเผด็จการส่งผลให้บ้านเมืองมีแต่ความล้าหลังและเสื่อมโทรม ประชาชนต้องใช้ชีวิตอย่างเครื่องจักร ซึ่งต่างมีสภาวะตึงเครียด เก็บกด และหวาดกลัวอยู่ตลอดเวลา การมีตัวตนของโกลด์สไตน์จึงเป็นเรื่องจำเป็นและผ่านกระบวนการสร้างตามสูตรสำเร็จรูปที่พรรคเป็นฝ่ายออกแบบเช่นเดียวกับที่ออกแบบให้แก่พี่เบิ้ม ต่างแต่ว่า

เป็นสูตรสำหรับผู้ร้าย ไม่ใช่วีรบุรุษ ผลที่เกิดตามมา คือ ชาวโอซันเนียร์รู้สึกขยะแขยง รังเกียจ และหวาดกลัวโกลด์สไตน์ไปพร้อม ๆ กัน รายการ “ความเกลียดสองนาทีก” และ “สัปดาห์แห่งความเกลียด” ที่เขาต้องแสดงตัวตนด้วยทุกครั้งจึงมีขึ้นเป็นประจำและเป็นพื้นที่ให้ประชาชนระบายความตึงเครียดออกมาอย่างอิสระ

ตามคำโฆษณาชวนเชื่อ โกลด์สไตน์เป็นผู้ละทิ้งพรรคและนักหักหลัง ครั้งหนึ่งเขาเคยเป็นผู้นำพรรคเกือบจะระดับเดียวกับพีบีเอ็ม จากนั้นก็เข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการปฏิวัติซ้อนและถูกตัดสินประหารชีวิต แต่หลบหนีได้อย่างลึกลับแล้วหายตัวไป ในรายการความเกลียดสองนาทีก “ไม่มีครั้งไหนที่โกลด์สไตน์ไม่ได้เป็นตัวเอก เขาเป็นผู้ทรยศหมายเลขหนึ่ง เป็นคนแรกที่สร้างมลทินแปดเปื้อนพรรคก่อนอาชญากรรมต่อต้านพรรค การทรยศทุกชนิด กิจกรรมบ่อนทำลายทุกประเภท และความคิดนอกกรอบเบี่ยงเบนทั้งหลายผุดจากคำสอนเขาโดยตรง” (Orwell, 2020: 21) เพื่อให้สมกับการเป็นศูนย์รวมแห่งความชั่วร้าย โกลด์สไตน์จึงถูกสร้างให้มีภาพลักษณ์ภายนอกที่น่ารังเกียจ หนึ่งในลักษณะเด่นของเขา คือ มีใบหน้าตอบแบบยิวซึ่งนอกจากจะสื่อความไม่น่าพิสมัยในรูปลักษณ์ของศัตรูหมายเลขหนึ่งคนนี้แล้ว ยังสะท้อนอคติที่ชาวอังกฤษมีต่อชนชาติยิวในสมัยนั้นด้วย

การโฆษณาชวนเชื่อทั้งในรูปร่างอปลักษณ์และความชั่วร้ายของโกลด์สไตน์ซึ่งพรรคดำเนินการอย่างแข็งขันและมีระเบียบแบบแผนนั้น ประสบผลสำเร็จอย่างยิ่ง ประจักษ์จากปฏิกิริยาของผู้ร่วมรายการ “ความเกลียดสองนาทีก” และ “สัปดาห์แห่งความเกลียด” ที่ว่า “เสียงฮือดังขึ้นในหมู่ผู้ชมหญิงร่างเล็กผมสีทรากรีดร้องด้วยความกลัวปนขยะแขยง” หรือแม้แต่วินสตันเองที่จึงเกลียดจงชังพรรค พีบีเอ็ม และระบอบชนิดเข้ากระดูกดำ ก็ไม่เคยทนดูหน้าโกลด์สไตน์ได้โดยที่ไม่เจ็บปวด เมื่อความเกลียดกลายมาเป็นความคลุ้มคลั่งผู้คนก็กระโดดขึ้นลงตรงที่นั่งแล้วตะโกนสุดเสียงเพื่อกลบบเสียงร้องโหยหวนที่ดังมาจากหน้าจอ “ผู้หญิงตัวเล็กผมสีทรากรายกลายเป็นสีชมพูสดไปทั้งตัว ปากหล่อนอ้า ๆ หุบ ๆ เหมือนปลาติดบก ... สาวผมดำข้างหลังวินสตันเริ่มตะโกนว่า ‘ไอ้หนู! ไอ้หนู!’ ท่ามกลางบรรยากาศที่มีแต่ความเกลียดและออกจะคลุ้มคลั่งนี้ วินสตันค้นพบว่า เขาเองก็ตะโกนพร้อมกับคนอื่นและใช้สันเท้าเตะเขาเก้าอี้อย่างแรง เขาตระหนักถึงพลังอันยิ่งใหญ่ของลัทธิรวมหมู่เพราะเมื่อรายการผ่านไปเพียง 30 วินาที แม้นักคิดที่มีความคิดนอกกรอบ

และต่อต้านระบอบอย่างวินสตันก็ไม่จำเป็นต้องผินทำอีกภาพที่ปรากฏบนหน้าจอ บรรยากาศแวดล้อมรวมถึงปฏิกิริยาของผู้ร่วมรายการได้ก่อให้เกิดความกลัวท่วมท้น ความอาฆาตมาดร้าย ความปรารถนาที่จะเข่นฆ่า และความต้องการบดขยี้ไบหน่าโกลด์สไตน์ให้เหลวแหลก (Orwell, 2020: 22-24)

แม้จะไม่พูดออกมาอย่างโจ่งแจ้งแต่จอร์เวลล์ก็ตั้งใจให้ผู้อ่านตระหนักโดยทางอ้อมว่า โกลด์สไตน์เป็นผลผลิตจากกลไกการปกครองของรัฐ เพราะลักษณะคำปราศรัยและการใช้ภาษาของเขาล้วนมีกลิ่นอายของสมาชิกพรรคทั้งสิ้น “คำพูดทั้งหมดนี้รวดเร็วติดกันเป็นพีตแบบเดียวกับท่วงทำนองปราศรัยอันคุ้นชินของนักพูดประจำพรรค” (Orwell, 2020: 22)

เหตุที่การสร้างตัวตนให้แก่โกลด์สไตน์มีขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ทางการเมือง เป็นการเสริมอำนาจและความยิ่งใหญ่ของพรรคบริหาร โกลด์สไตน์และคณะภราดรใต้ดินจึงตกอยู่ในสภาพที่น่าเวทนา คือ แม้จะต้องเป็นฝ่ายปฏิบัติที่พ่ายแพ้เสมอ แต่พวกเขาก็ไม่มีวันปราศหายไปจากชีวิตและความทรงจำของประชาชนในรัฐโอซันเนียร์ วินสตันตั้งข้อสังเกตว่า “แม้ทุกคนซึ่งซึ่งรังเกียจโกลด์สไตน์แม้ทฤษฎีเขาถูกปฏิเสธ ถูกบดขยี้ไม่มีชิ้นดี ถูกเยาะเย้ย และถูกหยิบยกมาชี้ให้เห็นถ้วนหน้าว่า ไร้แก่นสาร น่าสังเวชเพียงไรทุกวัน วันละพันครั้ง บนเวที ในโทรภาพ หนังสือพิมพ์ และหนังสือต่าง ๆ แต่เหมือนนิธิพิลเขาไม่น้อยลงเลย” (Orwell, 2020: 23) หลังถูกจับและต้องเข้าสู่กระบวนการทรมานในฐานะสมาชิกพรรคที่มีความคิดนอกกรอบ วินสตันตัดสินใจถามถึงการมีตัวตนของโกลด์สไตน์เพื่อไขข้อกังขาที่เขาเก็บไว้ในใจตลอดมา และคำตอบที่วินสตันได้รับ คือ “โกลด์สไตน์และพวกนอกกรอบจะมีชีวิตตลอดกาล ทุกวันทุกขณะพวกเขาต้องพ่ายแพ้ หมดความน่าเชื่อถือ หัวเราะเยาะ ถ่มถุย แต่เขาจะรอดเสมอ” (Orwell, 2020: 308)

3. กระบวนการสร้างตัวตนใน “1984”

กระบวนการสร้างตัวตนให้แก่พีบีเอ็มและโกลด์สไตน์ใน “1984” มีขึ้นเป็นสูตรสำเร็จรูปและคล้อยตามกลไกการปกครองของรัฐ พีบีเอ็มจึงอยู่ในสภาพของผู้นำในอุดมคติขณะที่โกลด์สไตน์เป็นคู่อริที่ไม่ว่าจะมีอิทธิพลเพียงใดก็ต้องพ่ายแพ้ต่ออำนาจรัฐเสมอ รูปแบบการสร้างตัวตนให้แก่พีบีเอ็มในฐานะวีรบุรุษและโกลด์สไตน์ในฐานะผู้ร้ายแน่นอนย่อมแตกต่างกัน แต่วิถีการกลบสอดคล้องไปในทางเดียวกัน คือ เป็น “การข่ม” เพื่อให้รู้สึกเกรงในกรณีของพีบีเอ็มและเป็น “การขู่” เพื่อให้รู้สึกกลัวในกรณีของโกลด์สไตน์

ด้วยเหตุที่พีบีเอ็มไม่เคยปรากฏตัวต่อหน้าสาธารณชน การสร้างตัวตนในลักษณะ “ข่ม” ให้รู้สึกเกรงจึงแสดงผ่าน โปสเตอร์และรายการโฆษณาชวนเชื่ออย่าง “ความเกลียดสองนาทีก” ได้ภาพโปสเตอร์ที่บีเอ็มที่ติดไว้แทบทุกแห่งในรัฐ โอฮายโอซึ่งมีข้อความประกอบว่า “พีบีเอ็มกำลังจับตาคุณ” ซึ่งใน ต้นฉบับภาษาอังกฤษเขียนเป็นอักษรตัวใหญ่ทั้งหมดว่า “BIG BROTHER IS WATCHING YOU” ขณะที่รูปใบหน้า พีบีเอ็มถูกขยายให้มีขนาด “มหึมากว้างกว่าหนึ่งเมตร” เช่นเดียวกับในรายการ “ความเกลียดสองนาทีก” เมื่อพีบีเอ็ม ปรากฏบนหน้าจอในฐานะผู้ช่วยให้รอด ใบหน้าของเขาก็ ถูกขยายให้มีขนาด “ใหญ่มากเกือบเต็มจอ” (Orwell, 2020: 25) ทั้งหมดนี้แสดงเจตนาของฝ่ายออกแบบที่ต้องการสร้างภาพ พีบีเอ็มในฐานะผู้นำที่ยิ่งใหญ่ น่าเกรงขาม และทรงอิทธิพล ในทำนองว่า ไม่ว่าชาวโอฮายโอจะเดินไปทางไหนก็ไม่อาจ พ้นจากสายตาของพีบีเอ็มได้ ที่น่าสนใจอีกประการหนึ่ง คือ แม้พีบีเอ็มจะเป็นผู้บริหารสูงสุด กลุ่มอำนาจทั้งปวงอยู่ในมือ แต่ภาพที่ปรากฏไม่ใช่ภาพผู้นำในวัยชรา กลับเป็นภาพของ บุรุษวัยกลางคนที่กำลังแข็งแรงและทรงพลัง ดังข้อความว่า “ชายอายุราวสี่สิบห้า หนวดดำเป็นป็น ดูปีกบินคมคาย” (Orwell, 2020: 11) และ “วินสตันแฟงมองใบหน้ามหึมานั้น สี่สิบปีเชียวหรือกว่าเขาจะเรียนรู้ว่า รอยยิ้มชนิดใดกันที่ซ่อน ภายใต้อันหนวดดำนั้น” (Orwell, 2020: 340) การสร้างภาพ พีบีเอ็มที่เป็นผู้นำในวัยกลางคน มีสุขภาพที่สมบูรณ์แข็งแรง และทรงพลังดังกล่าวข้างต้นสื่อความหมายว่า พีบีเอ็มจะเป็น ที่พึ่งของประชาชนได้อีกนานหรือหากจะใช้คำที่สมาชิก พรรคชอบพูดบ่อย ๆ เช่น “ตลอดกาล” และ “อมตะ” ฯลฯ ก็ไม่ผิด

ส่วนหลักการในการสร้างตัวตนให้แก่โกลด์สไตน์มีลักษณะ เป็นการทำให้ชาวโอฮายโอเห็นหวาดกลัวและขยี้ขย้างศัตรู ไปพร้อม ๆ กัน ใน “สัปดาห์แห่งความเกลียด” ปรากฏ โปสเตอร์ที่เป็นภาพทหารฝ่ายตรงข้ามทั่วเมืองลอนดอน เป็นภาพขนาดใหญ่และสูงประมาณสามหรือสี่เมตรโดยคู่อริ อยู่ในอิริยาบถที่กำลังก้าวไปข้างหน้าด้วยใบหน้าดุร้ายและ ไร้ความรู้สึก มีปืนกลมือกระบอกหนึ่งซี่จากสะโพกซึ่ง ฝ่ายโฆษณาชวนเชื่อตั้งใจขยายปากกระบอกปืนให้ใหญ่พาร ากับทั้งประดิษฐ์ภาพในลักษณะที่ไม่ว่าจะมองจากมุมไหน ปากกระบอกปืนก็ดูเหมือนกำลังจ่อมาที่คนมองทั้งสิ้น ขณะเดียวกันหุ่นของโกลด์สไตน์ถูกเผาในที่สาธารณะและ มีการใช้โปสเตอร์ทหารฝ่ายตรงข้ามนี้บ่อย ๆ แผ่นมาสุ่มไฟ เเผาหุ่นด้วย (Orwell, 2020: 174-175)

เป็นที่ชัดเจนว่า กระบวนการสร้างตัวตนให้แก่พีบีเอ็ม ในฐานะผู้นำสูงสุดและโกลด์สไตน์ในฐานะศัตรูหมายเลขหนึ่ง สวนทางกับหลักการลดละตัวตนในศาสนาฮินดู พระพุทธศาสนา รวมถึงปรัชญาของกรีกสมัยโบราณ ขณะที่แนวคิดการลดละ ตัวตนทางปรัชญาและศาสนาโน้มนำให้มนุษย์รู้จักอ่อนน้อม ถ่อมตนเพื่อความสงบสุขในชีวิตประจำวันและเพื่อความ หลุดพ้นในกรณีที่เป็นอริยบุคคลซึ่งปราศจากการยึดติด ในวัตถุธาตุทั้งมวลแล้ว กระบวนการสร้างตัวตนใน “1984” เป็นส่วนหนึ่งในกลไกการปกครองของรัฐเผด็จการและมีขึ้น เพื่อสนองวัตถุประสงค์ทางการเมืองอย่างไม่ต้องสงสัย ชาวโอฮายโอเห็นนอกจากจะไม่ได้รับประโยชน์ใด ๆ จาก เรื่องนี้แล้ว ยังถูกกดขี่ข่มเหงและต้องยอมรับการมีตัวตน ของพีบีเอ็มและโกลด์สไตน์ในแบบจำยอมด้วย กลุ่มผู้นำ หรือสมาชิกพรรคชั้นในที่เป็นมันสมองของพรรคและเป็น ผู้ควบคุมกลไกการบริหารทั้งหมดเป็นฝ่ายได้รับประโยชน์ จากกระบวนการสร้างตัวตนนี้อย่างเต็มที่ แต่ไม่ใช่ในแง่ของ การอำนวยความสะดวกหรือความหลุดพ้น กลับเป็นการ รักษาอิทธิพลและอำนาจทางการเมืองไว้อย่างถาวร

การสร้างตัวละครที่มีลักษณะตรงข้ามกันอย่างสุดขั้ว ดังกรณีของพีบีเอ็มและโกลด์สไตน์ใน “1984” ไม่ใช่แนวคิดใหม่ เพราะเป็นหลักการพื้นฐานในการรังสรรค์ผลงานวรรณกรรม มาตั้งแต่สมัยโบราณ เอกเชล โอลริค นักคติชนวิทยา ชาวเดนมาร์กได้เสนอ “กฎเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้าน” (The Epic Laws of Folk Narrative) ที่ประกอบด้วยลักษณะทั่วไป ของนิทาน 13 ข้อโดย “กฎแห่งความแตกต่างแบบตรงกันข้าม” (The Law of Contrast) เป็นหนึ่งในนั้น กฎข้อนี้สังเกตได้จาก บุคลิกลักษณะของตัวละครในนิทานซึ่งมักจะแตกต่างกัน แบบตรงกันข้าม เช่น คนใจดีกับคนใจร้าย คนยากจนกับ คนร่ำรวย คนแก่กับเด็ก คนกล้าหาญกับคนขี้ขลาด ฯลฯ (Nimmanahaeminda, 2000: 49) เช่นเดียวกับกลวิธีการ สร้างตัวละครในนวนิยายที่เน้นความขัดแย้งเพื่อก่อให้เกิด ความตื่นเต้นเร้าใจ ดังที่ กุหลาบ มลลิกะมาส (Mallikamas, 2019: 101) กล่าวว่า “โครงเรื่องที่ดีและที่ผู้อ่านนิยมนั้น คือ โครงเรื่องที่มีปัญหาหรือความขัดแย้ง” โดยปัญหาหรือ ความขัดแย้งที่พบบ่อยที่สุดเกิดขึ้นระหว่างตัวละครเอกกับ คู่กรณีหรือคู่ต่อสู้ น่าสังเกตว่าการสร้างตัวละครฝ่ายร้าย ในนวนิยายทั่วไปกับในเรื่อง “1984” มีความแตกต่างกันมาก ในนวนิยายทั่วไปตัวละครกลายเป็น “ฝ่ายร้าย” เนื่องจาก ความคิดและพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของตัวเขาเอง แต่ โกลด์สไตน์ใน “1984” ต้องกลายมาเป็นฝ่ายร้ายเพียงเพราะ

รัฐเผด็จการอยากให้เป็น อย่างไรก็ดี ผลลัพธ์ที่เกิดจากการสวมบทบาทฝ่ายร้ายของตัวละครมีความคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ ทำให้ผู้อ่านไม่พอใจตัวละครฝ่ายร้ายในฐานะคู่อริของตัวละครเอกเช่นเดียวกับที่ประชาชนในรัฐโອၤနီนเຍຍริงเกียจโกลด์สไตน์ในฐานะศัตรูหมายเลขหนึ่งของพรรคและพีบีเอ็ม

การทำลายตัวตนใน “1984”

การทำลายตัวตนใน “1984” มีสองแบบ แบบที่หนึ่งเป็นการทำให้บุคคล “ระเหยหาย” อันหมายถึงการหายไปจากชุมชนโดยที่ไม่มีใครทราบว่า คน ๆ นั้นยังมีชีวิตอยู่หรือไม่ ส่วนแบบที่สองเป็นการทำให้บุคคลปราศจากความหมายในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ โดยเน้นเรื่องที่สมาชิกพรรคนอกกริตต้องปราศจากความหมายต่อสังคมส่วนรวม

1. การทำให้ “ระเหยหาย”

ในนวนิยายเรื่อง “1984” บุคคลที่ถูกทำให้ระเหยหาย มีสองกลุ่ม กลุ่มแรก ได้แก่ พ่อแม่ของวินสตัน และปู่ของจูเลีย เป็นคนรุ่นเก่าที่เติบโตในช่วงก่อนการปฏิวัติและไม่ปรากฏข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพการงาน ส่วนกลุ่มที่สองเป็นคนรุ่นใหม่ อายุไล่เลี่ยกับวินสตัน และล้วนมีตำแหน่งหน้าที่ในระบบราชการ ครอบครัววินสตันมีสมาชิกทั้งหมดสี่คน ได้แก่ พ่อ แม่ ตัวเขาเอง และน้องสาว แม่และน้องสาวหายตัวไปเมื่อเขาอายุราว 10 หรือ 11 ขวบ ขณะที่พ่อถูกทำให้ไร้ตัวตนก่อนหน้านั้นเล็กน้อย ครั้นเติบโตขึ้นและเข้ามาทำงานในหน่วยงานของรัฐ วินสตันจึงค้นพบว่าเหตุที่พ่อแม่และคนที่เขารู้จักจำนวนมากหายตัวไปก็เพราะทำให้พรรคไม่พอใจ (Orwell, 2020: 56) ส่วนปู่ของจูเลียเป็นคนทองกลอนที่ใช้ประกอบการละเล่นของเด็กในช่วงก่อนการปฏิวัติให้เธอฟังเสมอ แต่ความทรงจำนั้นก็เลือนรางเต็มที่เนื่องจากปู่หายตัวไปเมื่อเธออายุเพียง 8 ขวบเท่านั้น (Orwell, 2020: 171)

สำหรับคนที่ถูกทำให้ระเหยหายกลุ่มที่สอง เป็นคนรุ่นใหม่ ที่เข้ามาทำงานในระบบราชการแล้ว การหายตัวไปของคนกลุ่มนี้ รู้จักกันเฉพาะในหมู่สมาชิกพรรคและใช้คำศัพท์เฉพาะว่า “อนุบุคคล” หรือ “unpersons” บุคคลที่กลายเป็น “อนุบุคคล” ใน “1984” ได้แก่ สหายวิธเชอร์ส ไชม และแอมเฟิลฟอร์ท

ในปี ค.ศ. 1983 พีบีเอ็มได้มอบอิสริยาภรณ์เพื่อประกาศเกียรติคุณในการทำงานขององค์กรแห่งหนึ่ง ซึ่งสหายวิธเชอร์ส สมาชิกพรรคชั้นในผู้โดดเด่นได้รับคำยกย่องเป็นพิเศษและได้อิสริยาภรณ์สรรเสริญดีเด่นชั้นสอง อย่างไรก็ตาม เพียงสามเดือนต่อมาองค์กรดังกล่าวก็ถูกยุบกะทันหันทำให้หลายคน

สันนิษฐานว่า สหายวิธเชอร์สและพวกตกกระป๋องไปแล้ว แม้จะเป็นสมาชิกพรรคชั้นนอกแต่วินสตันก็ไม่อาจล่วงรู้ถึงสาเหตุที่ทำให้สหายวิธเชอร์สถูกถอดเกียรติภูมิ เขาได้แต่ตั้งสมมติฐานว่า สหายวิธเชอร์สอาจทุจริต กินสินบนหรือไม่ก็ไร้ความสามารถ แต่ที่เป็นไปได้มากกว่าทั้งหมด คือ พีบีเอ็มต้องการกำจัดลูกน้องที่ดังเกินไป การที่พรรคใช้คำว่า “อนุบุคคล” กับสหายวิธเชอร์สไม่เพียงสื่อความหมายว่าเขาตายแล้วแต่ยังเท่ากับว่าประวัติส่วนตัวรวมถึงผลงานที่สหายวิธเชอร์สเคยประกอบแก่บ้านเมืองจะต้องปราศหายไปจากความทรงจำของผู้คนด้วยในทำนองว่า “เขาไม่มีและไม่เคยมีชีวิตอยู่” (Orwell, 2020: 57)

พรรคไม่เพียงกำจัดบุคคลที่แสดงบทบาทเด่นชัดจนอาจทำให้ภาพพีบีเอ็มมัวหมองดังกรณีของสหายวิธเชอร์ส ทว่ายังจัดการกับสมาชิกพรรคที่มีสติปัญญาและสามารถมองอะไรทะลุปรุโปร่ง กรณีของไชมเป็นตัวอย่างที่น่าสนใจ แม้จะเป็นสมาชิกพรรคชั้นนอกที่เกิดทุนพีบีเอ็มเหนือสิ่งอื่นใด แต่การที่ไชมเป็นคนฉลาดและเข้าใจกลไกการบริหารมากจนเกินควรทำให้พรรคต้องจัดการให้เขาระเหยหาย ในวันแรกที่ไชมไม่มาทำงานก็มีคนไร้หัวคิดสองสามคน วิพากษ์เรื่องการขาดงานของเขา แต่ในวันต่อมาทุกคนเริ่มได้กลิ่นความผิดปกติบางอย่างจึงไม่มีใครเอ่ยชื่อไชมอีก พอถึงวันที่สามวินสตันตัดสินใจไปดูบอร์ดประกาศที่โถงแผนกบันทึก เขาเห็นประกาศแผ่นหนึ่งพิมพ์รายชื่อคณะกรรมการมหามรุทที่ไชมเคยมีส่วนร่วม ถึงแม้ทุกอย่างจะดูเหมือนเดิมแต่ชื่อของไชมไม่ได้อยู่ในประกาศนั้นอีก วินสตันจึงตระหนักได้ว่า “ไชมยุติการมีตัวตน เขาไม่เคยมีตัวตนอยู่เลย” (Orwell, 2020: 173)

ขณะที่แอมเฟิลฟอร์ทเป็นชายที่หนุ่มवल ไม่กระตือรือร้นแต่ช่างฝัน เขามีความสามารถอย่างน่าพิศวงในการใช้ภาษามิบทกวีจำนวนหนึ่งซึ่งถึงแม้จะเสี่ยงต่อการบ่อนทำลายอุดมการณ์แต่พรรคก็เห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องจัดเก็บไว้ในบรรณานุกรม สมาชิกพรรคที่สามารถพลิกแพลงถ้อยคำอย่างแอมเฟิลฟอร์ทจึงมีหน้าที่บิดเบือนต้นฉบับให้เป็นไปตามแนวการบริหารของพรรค ความผิดพลาดเกิดขึ้นเมื่อแอมเฟิลฟอร์ทปล่อยให้คำว่า “พระเจ้า” (god) ปรากฏอยู่ในงาน เขาถูกจับด้วยข้อหาเป็นอาชญากรทางความคิดเนื่องจากศาสนาและความเชื่อเป็นเรื่องต้องห้ามเด็ดขาดในระบอบใหม่

2. การทำให้ปราศจากความหมาย

กลไกการทำลายตัวตนของรัฐเผด็จการซึ่งทำให้บุคคลปราศจากความหมายทั้งที่ยังมีชีวิตอยู่นั้น มีทั้งการปราศจาก

ความหมายต่อสังคมส่วนรวม ต่อครอบครัว และต่อคนรอบข้าง โดยผู้เขียนเน้นนำเสนอกรณีทีวินสตัน สมาชิกพรรคชนนอก ผู้มีความคิดนอกกรอบและเป็นตัวละครเอก ถูกทำให้ปราศจากความหมายต่อสังคมส่วนรวม

หลังถูกจับด้วยข้อหาที่มีความคิดนอกกรอบและต้องเข้าสู่กระบวนการทรมาน บ่อยครั้งที่วินสตันวิงวอนขอความตายแต่ไม่ได้ผล โอไบรอันอธิบายว่า การทรมานจนตายไม่ใช่จุดมุ่งหมายของพรรค ความพังพินาศทางร่างกายและจิตใจของบุคคลต่างหากเป็นสิ่งที่ระบอบต้องการ เนื่องจากความรู้สึกไร้ค่าและสมเพชตัวเองย่อมมาพร้อมกับความรู้สึกกลัวในอำนาจรัฐ ด้วยเหตุนี้ ในห้องทรมานวินสตันจึงมีกระจกที่ตั้งไว้ทั้งสามด้านเพื่อให้ผู้ถูกทรมานแลเห็นสภาพที่น่าสมเพชของตัวเองได้ถนัด ฝ่ายโอไบรอันยังกระตุ้นความรู้สึกสังเวชตัวเองของวินสตันด้วยคำศัพท์ที่ใช้วิพากษ์วิจารณ์เชิงเหยียดหยามว่า “ผุพัง” “สวะโสโครก” หรือ “คุณนี่ถึงความต่ำต้อยด้อยค่าชนิดไหนที่ยังไม่เกิดกับคุณบ้างไหม” (Orwell, 2020: 312) สภาพพังพินาศของร่างกายทีวินสตันประจักษ์ผ่านกระจกบานใหญ่รวมถึงคำเย้ยหยันของโอไบรอันทำให้วินสตันสะเทือนใจอย่างลึกซึ้ง เขารู้สึกสงสารตัวเองจนต้องทรุดตัวลงร้องไห้ชนิดที่คุมสติไม่อยู่

หลังถูกปล่อยตัววินสตันได้รับอนุญาตให้กลับเข้ามาทำงานในระบบราชการอีกครั้ง เป็นอนุกรรมการทำเรื่องเกี่ยวกับข้อยุ่งยากกระจิริดในการรวบรวมพยานุกรมฉบับใหม่ เช่น ควรใส่จุลภาคไว้ในหรือนอกวงเล็บ ฯลฯ เขาได้รับเงินเดือนสูงกว่าเดิมทั้งที่แทบไม่ต้องทำอะไร คณะอนุกรรมการดังกล่าวยังมีบุคคลอีก 4 คน ที่เป็นคนประเภทเดียวกับวินสตันหลายครั้งที่พวกเขาซุ่มนุมนกันแล้วแยกย้ายกันไปทำอะไรสักอย่าง วิถีชีวิตของวินสตันหลังถูกปล่อยตัวก็เปลี่ยนไปอย่างสิ้นเชิง มีน้อยครั้งที่เขาจะตื่นก่อนเวลา 10 นาฬิกา และมักจะอยู่ในสภาพเปลือกตาติดกันแบบลืมไม่ขึ้น หลังเหมือนจะหิวกิน และปากไหม้เกรียมอันเป็นผลจากการดื่มอย่างไม่หยุดยั้งเมื่อคืนก่อน วินสตันมักออกไปร้านกาแฟตั้งแต่เวลา 15 นาฬิกาแล้วอยู่ที่นั่นจนกว่าร้านจะปิดในสภาพที่ไม่มีใครแยแสว่าเขาจะทำอะไรต่อไป

หากจะเปรียบเทียบ กลไกทำลายตัวตนด้วยการทำให้ปราศจากความหมายทั้งความหมายต่อสังคมส่วนรวมและความหมายต่อคนรอบข้าง ย่อมทำให้บุคคลรู้สึกเจ็บปวดทรมานกว่าการถูกทำให้ระเหยหาย ทั้งนี้ เพราะการที่มนุษย์ต้องดำรงอยู่ท่ามกลางบริบทที่สังคมและคนรอบข้างไม่ให้ความสำคัญเป็นการตอกย้ำให้รู้สึกถึงความต่ำต้อยด้อยค่า การไร้ความหมาย และการสังเวชตัวเองมากขึ้น

3. กระบวนการทำลายตัวตนใน “1984”

กระบวนการทำลายตัวตนในรัฐโອชนเนี่ยมีขึ้นตามสูตรสำเร็จรูปเช่นเดียวกับการสร้างตัวตนและมีวัตถุประสงค์คล้ายกัน คือ เพื่อรักษาอำนาจและความศักดิ์สิทธิ์ของพรรคและพีบีเอ็ม บุคคลที่ถูกทำลายตัวตนใน “1984” แม้จะมีจำนวนมากและเกิดจากสาเหตุที่แตกต่างกันก็ปาละ แต่เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมแล้ว จุดเน้นที่ทำให้คนกลุ่มนี้ถูกทำให้ไม่มีตัวตนเกิดจากการ “ทำให้พรรคไม่พอใจ” คนบางคนอาจมีความคิดนอกกรอบ ไม่ค่อยไปตามอุดมการณ์และนโยบายของพรรค บ้างมีผลงานโดดเด่นจนอาจทำให้ภาพของพีบีเอ็มมัวหมอง บ้างมีความฉลาดหลักแหลมจนสามารถเข้าใจถึงแก่นแท้ในกลไกการบริหารของพรรคได้ หลักการในการทำลายตัวตนในรัฐโອชนเนี่ยเน้น “การกด” และ “การข่มเหง” เพื่อลดทอนคุณค่าและความหมายของบุคคล โดยรัฐเผด็จการเป็นฝ่ายกระทำและประชาชนผู้ไร้อำนาจเป็นฝ่ายถูกกระทำ

การไม่มีตัวตนใน “1984” สามารถตีความได้หลายระดับ อันดับแรก หมายถึงการไม่ดำรงอยู่หรือการถูกทำให้หายไปจากชุมชน เกิดขึ้นกับชาวโອชนเนี่ยทั้งรุ่นเก่าอย่างพ่อแม่ของวินสตัน ปู่ของจูเลีย และคนรุ่นใหม่ที่เป็นสมาชิกพรรคอย่างสหาวีรเชอร์ส ไชม และแอมเฟิลฟอร์ธ ในประการต่อมา การไม่มีตัวตนยังหมายถึงการปราศจากความหมายต่อคนรอบข้างและต่อสังคมส่วนรวม ประจักษ์จากกรณีของวินสตันที่ต้องดำเนินชีวิตอย่างไร้จุดหมาย ในช่วงหลังจากถูกปล่อยตัว พรรคตั้งใจข่มเหงเขาด้วยการให้เงินเดือนที่สูงกว่าเดิมเพื่อแลกกับการทำงานที่ไม่มีความสำคัญ ส่วนคนรอบข้างก็ไม่มีใครสนใจว่า เขารู้สึกนึกคิดอย่างไรหรือจะทำอะไรต่อไป ไม่เพียงเท่านั้น การไม่มีตัวตนใน “1984” ยังสามารถเชื่อมโยงกับเรื่องที่ว่ารัฐเผด็จการพยายามทำให้ประชาชนดำเนินชีวิตในแบบที่เหมือนกันหมด ตั้งแต่อาหารการกิน การใช้เครื่องอุปโภคบริโภคซึ่งรัฐเป็นฝ่ายแบ่งสรรปันส่วนมาให้ ที่สำคัญคือ ชาวโອชนเนี่ยมีความคิดไปในทางเดียวกันซึ่งเป็นผลจากนโยบายด้านภาษา หลังการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง พรรคได้ประกาศให้ทุกคนต้องเรียนรู้ “นิวสปีค” (Newspeak) ภาษาอังกฤษแบบใหม่ที่แตกต่างจากภาษาอังกฤษในช่วงก่อนปฏิวัติหรือที่เรียกว่า “โอลด์สปีค” (Oldspeak) หลักการสำคัญของนิวสปีค คือ ในการสื่อความทุกอย่างจะต้องใช้คำที่สื่อความหมายตรงเท่านั้น คณะกรรมการที่สร้างนิวสปีคได้รับคำสั่งให้ลบคำที่พรรคไม่พึงประสงค์ออกแล้วสร้างคำใหม่ขึ้นมาทดแทน ส่วนกลุ่มคำศัพท์ที่ยังจำเป็นต้องใช้นั้น ก็ถูกขจัดความหมายนอกกลุ่มออกทางออกและจำกัดความหมายรองและความหมายโดยนัยให้ได้น้อยที่สุด

เท่าที่จะทำได้ จุดมุ่งหมายในการสร้างนิสปีคไม่เพียงอยู่ที่การบังคับให้ประชาชนแสดงโลกทัศน์ในรูปแบบที่เหมาะสมอย่างเดียว แต่ยังช่วยขจัดความคิดนอกกรอบอันหมายถึงความคิดที่ผิดกับหลักการของระบอบสังคมนิยมตราบเท่าที่ความคิดยังขึ้นอยู่กับถ้อยคำ การทำลายตัวตนด้วยนโยบายด้านภาษาดังที่กล่าวมามีข้อมูลไม่มากนัก โดยถูกสอดแทรกอยู่ในเนื้อหาที่พูดถึงเส้นทางชีวิตของตัวละครอย่างประปราย เช่น เรื่องที่โกลด์สไตน์ซึ่งห่างหายจากการเป็นสมาชิกพรรคมานานแต่สามารถใช้นิสปีคได้อย่างคล่องแคล่วทำให้วินสตันเกิดข้อกังขาว่า โกลด์สไตน์อาจไม่มีตัวตนอยู่จริงและพรรคต่างหากที่เป็นผู้ให้กำเนิดเขา (Orwell, 2020: 22) เรื่องที่ไซมูทาคินิสตันที่ไม่ซบเซาซึ่งในคุณค่าของนิสปีคเท่าที่ควร (Orwell, 2020: 64) และเรื่องที่วินสตันต้องทำงานรวบรวมพจนานุกรมนิสปีคฉบับพิมพ์ครั้งที่ 11 หลังถูกปล่อยตัว (Orwell, 2020: 336)

การทำลายตัวตนใน “1984” ใช้หลักการเดียวกันกับทางปรัชญาและศาสนาในลักษณะที่ทำให้บุคคลตระหนักถึงข้อจำกัดของตัวเองและรู้จักอ่อนน้อมถ่อมตนต่อปรากฏการณ์ที่มีพลังภาพเหนือกว่า อย่างไรก็ตาม วัตถุประสงค์ในการทำลายตัวตนของรัฐเผด็จการแตกต่างจากจุดมุ่งหมายในการลดละตัวตนทางปรัชญาและศาสนา ขณะที่รัฐเผด็จการต้องการอวดอ้างอำนาจและการมีอาจทำลายของพีบีเอ็ม พรรคและระบอบ พระมุนีในศาสนาฮินดู พระศาสดาในพระพุทธศาสนา รวมถึงนักปราชญ์ชาวกรีกสมัยโบราณต่างปรารถนาให้มนุษย์มีความสุขและอาจบรรลุถึงความหลุดพ้นได้ผลที่เกิดตามมา คือ หลักการลดละตัวตนทางปรัชญาและศาสนาช่วยให้ผู้ที่ปฏิบัติตามได้รับประโยชน์โดยตรง ขณะที่กระบวนการทำลายตัวตนของรัฐเผด็จการยังผลให้พีบีเอ็มอยู่เหนือชั้นกว่าคนอื่นและมีความโดดเด่นแต่เพียงผู้เดียว

บทสรุป

ภาพของ “ตัวตน” ในนวนิยายเรื่อง “1984” ได้สะท้อนแนวคิดร่วมระหว่างหลักการลดละตัวตนของศาสนาฮินดู พระพุทธศาสนา และปรัชญาตะวันตก กับหลักการสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อความเจริญก้าวหน้าของส่วนรวมตามทฤษฎีสังคมนิยม อย่างไรก็ตาม เมื่อหลักการดังกล่าวถูกมองผ่านแว่นของนักเขียนที่ต่อต้านระบอบสังคมนิยมอย่างออร์เวลล์ การสละละตัวตนตามแนวคิดสังคมนิยมจึงไม่เพียงเป็นการละเมิดสิทธิส่วนบุคคล ทว่ายังสะท้อนกลไกการปกครองของรัฐที่ต้องการครอบครองอำนาจไปชั่วกาล

การสร้างและการทำลายตัวตนใน “1984” มีขึ้นตามสูตรสำเร็จรูปที่พรรคบริหารเป็นฝ่ายออกแบบ มีวัตถุประสงค์เพื่อผูกอำนาจและการคงอยู่ตลอดกาลของพรรค ในดินแดนที่ปกครองด้วยระบอบสังคมนิยมอย่างรัฐโชนเนีย กระบวนการสร้างตัวตนมีขึ้นกับบุคคลที่เป็นผู้นำสูงสุดหรือ “พีบีเอ็ม” และศัตรูของรัฐซึ่งในเรื่องปรากฏชื่อ “โกลด์สไตน์” แม้สูตรการสร้างตัวตนให้กับบุคคลทั้งสองจะแตกต่างกัน เพราะฝ่ายหนึ่งอยู่ในฐานะวีรบุรุษ อีกฝ่ายเป็นผู้ร้าย แต่ก็มีความคล้าย ๆ กัน คือ เป็นการ “ข่ม” ให้รู้สึกเกรงในความยิ่งใหญ่และอำนาจที่มีอาจทำลายของผู้นำและเป็นการ “ชู” เพื่อให้รู้สึกกลัวในความชั่วร้ายของฝ่ายปรปักษ์ ส่วนกระบวนการทำลายตัวตนนั้นมีสองแบบ ได้แก่ การทำให้ระเหยหายไปจากสังคมและการทำให้บุคคลหมดความหมายทั้งที่ยังมีชีวิตอยู่ หากการ “ข่ม” และ “ชู” ถือเป็นลักษณะเด่นในกลไกการสร้างตัวตนของรัฐเผด็จการ กระบวนการทำลายตัวตนก็เน้นเรื่องการ “กด” และ “ข่มเหง” เพื่อให้บุคคลเกิดความรู้สึกไร้ค่าและไร้ความหมายทั้งต่อคนรอบข้างและต่อสังคมส่วนรวม

หากศึกษาผลงานของออร์เวลล์โดยตลอด จะเห็นได้ว่า เขาเลือกอยู่ข้างผู้ยากไร้และสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ก็ตามที่อำนวยประโยชน์สุขแก่มวลชน ประจักษ์จากผลงานอย่าง “Down and Out in Paris and London” (1933) “Burmese Days” (1934) และ “A Clergyman's Daughter” (1935) ความเห็นอกเห็นใจชนชั้นล่างนี้เองที่ทำให้ออร์เวลล์ชื่นชอบอุดมการณ์ของระบอบสังคมนิยมซึ่งมุ่งปลดปล่อยและทำให้ประชาชนมีความก้าวหน้าไปพร้อมกัน ครั้นสงครามสเปนเปิดฉากขึ้นในปี ค.ศ. 1936 ออร์เวลล์ก็อาสาไปสู้รบในสมรภูมิด้วยเข้าใจว่า โซเวียตรัสเซียเป็นฝ่ายสนับสนุนการลุกฮือขึ้นของมวลชนในครั้งนั้น อย่างไรก็ตาม เมื่อได้เห็นชั้นเชิงและกลไกทางการเมืองของฝ่ายต่าง ๆ ในสเปน ออร์เวลล์ก็ตระหนักได้ว่า โซเวียตรัสเซียภายใต้การนำของโจเซฟ สตาลิน เป็นการปกครองแบบรัฐเผด็จการและมุ่งแต่จะแสวงหาอำนาจและผลประโยชน์ของกลุ่มที่เป็นผู้นำฝ่ายเดียว การเข้าร่วมสงครามสเปนไม่เพียงเป็นประสบการณ์ที่ทำให้ออร์เวลล์ได้เขียนสารคดีเรื่อง “Homage to Catalonia” (1938) ทว่ายังเป็นจุดเปลี่ยนความคิดและจุดยืนทางการเมืองของเขา นวนิยายสองเล่มสุดท้ายของออร์เวลล์ ได้แก่ “Animal Farm” (1945) และ “1984” (1948) จึงมีเป้าหมายอย่างชัดเจนในการต่อต้านระบอบสังคมนิยมแบบโซเวียตรัสเซีย หลายคนมองว่า ออร์เวลล์สร้างตัวละคร “พีบีเอ็ม” หรือ “Big Brother” ใน “1984” โดยถอดแบบมาจากสตาลิน ผู้นำ

ไซเวียตส์เซียที่ทรงอิทธิพลในสมัยนั้น (Larkin, 2017: 44) หากเป็นเช่นนั้นจริงก็พอจะสันนิษฐานได้ว่า โกลด์สไตน์ น่าจะถอดแบบมาจากทรอตสกี สหายร่วมอุดมการณ์ของ สตาลินที่ต้องกลายมาเป็นศัตรูหมายเลขหนึ่งของพรรค คอมมิวนิสต์แห่งสหภาพโซเวียตหลังสตาลินเรื่องอำนาจ

การประมวลผลงานของออร์เวลล์ยังชี้ให้เห็นว่า เขาไม่ได้ ปฏิเสธระบอบสังคมนิยมเสียทั้งหมด เพียงแต่รู้สึกผิดหวัง ในผลลัพธ์ของการนำทฤษฎีไปประยุกต์ใช้ในบริบทของ โซเวียตส์เซีย ซึ่งทำให้บรรยากาศทางการเมืองและคุณภาพชีวิต ของประชาชนตกต่ำยิ่งกว่าสมัยอยู่ใต้การปกครองแบบเก่า ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมหาอำนาจนั้น ออร์เวลล์ ตั้งข้อสังเกตหลังได้เข้าร่วมสงครามกลางเมืองสเปนว่า อิตาลี และมุสโสลินีที่เป็นผู้นำฝ่ายฟาสซิสต์ดูจะมีความจริงจัง ต่อภัยลัทธิมากมายนอกเหนือจากผู้นำประเทศในเครือ พันธมิตร ประจักษ์จากที่เยอรมนีกับอิตาลีให้ความช่วยเหลือ นายพลฟรังโกอย่างกระตือรือร้น สวนทางกับสตาลินที่ สนับสนุนกำลังคอมมิวนิสต์สเปนแบบห่าง ๆ และพร้อมที่จะ จัดการฝ่ายใดก็ตามที่ไม่ทำตามนโยบายจากมอสโก ออร์เวลล์ เขียนไว้ในสารคดีเรื่อง “แต่คาทาโลเนีย” ว่า “นโยบาย ต่างประเทศของสตาลินที่ว่ากันว่าฉลาดนักแล้วเหลือนั้น แท้จริงแล้วก็ยังเป็นเพียงการฉวยโอกาส” (Orwell & Chakriyanon, 1993: 304) การเขียน “1984” ซึ่งเป็นนวนิยายเรื่องสุดท้าย ของออร์เวลล์และประพันธ์ขึ้นขณะที่ความรู้เกี่ยวกับระบอบ สังคมนิยมของเขาตกผลึกแล้วนั้น จึงเป็นความพยายาม ครั้งสุดท้ายของออร์เวลล์เพื่อชี้ให้เห็นว่า อุดมการณ์อันสูงส่ง ของลัทธิสังคมนิยมถูกทำลายอย่างย่อยยับโดยผู้นำโซเวียต รัสเซียโดยเฉพาะในยุคที่สตาลินครองอำนาจ หลักการสละ ประโยชน์ส่วนตัวเพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวมซึ่งสอดคล้องกับ หลักการลดละตัวตนของศาสนาฮินดู พระพุทธศาสนา รวมถึงปรัชญาของกรีกสมัยโบราณนั้น มีขึ้นเฉพาะใน หมู่ประชาชนผู้ไร้อำนาจและในลักษณะถูกบังคับมากกว่า ที่จะจะเป็นความสมัครใจ กลุ่มผู้นำสูงสุดไม่เคยเสียสละ เพื่อประโยชน์ของส่วนรวมตามที่ประกาศไว้ กลับใช้ทุกวิถีทาง กอบโกยผลประโยชน์ให้แก่ตัวเองและพวกพ้อง ออร์เวลล์ ยังชี้ให้เห็นถึงหายนะที่มาพร้อมกับระบอบใหม่ว่า กลุ่มผู้นำ สูงสุดไม่เพียงแต่มีสติปัญญาเฉียบแหลม ทว่ายังได้รับการฝึกฝนมาเป็นอย่างดีทำให้สามารถออกแบบและควบคุม กลไกการปกครองประเทศอย่างมีประสิทธิภาพ สวนทางกับ ประชาชนโดยเฉพาะชนชั้นล่างที่ถูกกดขี่จากงานอัน หนักหนาสาหัสและหมกมุ่นอยู่กับปัญหาปากท้องในชีวิต

ประจำวันจนไม่มีโอกาสคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ผลที่เกิดตามมา คือ ประชาชนยินยอมคล้อยตามกลไกต่าง ๆ ของรัฐเผด็จการ อย่างเรื่องการกดขี่ผู้นำเหนือสิ่งอื่นใด การเป็นปฏิปักษ์ ต่อใครก็ตามที่พรรคประกาศให้มีความผิด ตลอดจนเรื่อง การอุทิศตนเพื่อความเจริญก้าวหน้าของส่วนรวม

สังคมนิยมไม่เพียงเป็นกระแสที่ได้รับความนิยมใน ชีวโลกตะวันตก แต่ยังมีอิทธิพลในชีวโลกตะวันออกใน ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เห็นได้จากที่ผู้นำประเทศ เกราชใหม่อย่างเหมาเจ๋อตง โจจิมีนห์ ฯลฯ เลือกที่จะ พัฒนาระบบการเมืองตามระบอบสังคมนิยม ส่วนในประเทศไทยนั้น กระแสสังคมนิยมเคยได้รับความนิยมจากปัญญาชนในช่วง คริสต์ทศวรรษ 1950-1960 เช่น จิตร ภูมิศักดิ์ ได้เขียนเรื่อง “โฉมหน้าศักดินาไทย” มีการวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ไทย ตามแนวมาร์กซิสต์ คือ มองประวัติศาสตร์เป็นขบวนการ วิวัฒนาการของสังคม มีการผลิตขึ้นในปัจจัยการผลิตเป็น ตัวขับเคลื่อน จากสังคมบรรพกาล มนุษย์จึงก้าวเข้าสู่ สังคมทาส ตามด้วยสังคมศักดินา สังคมทุนนิยม และ สังคมสังคมนิยมตามลำดับ หนังสือเล่มนี้ทำให้ จิตร ภูมิศักดิ์ ถูกต่อต้านอย่างหนักและถูกทางการสั่งเก็บในฐานะหนังสือ ต้องห้าม นอกจากนั้น คึกฤทธิ์ ปราโมช นักเขียนแนวอนุรักษ์ นิยมคนหนึ่งยังได้เขียน “ฝรั่งศักดินา” พิมพ์ลงเป็นตอน ๆ ในหนังสือพิมพ์สยามรัฐเพื่อต่อต้านแนวคิดนี้

เป็นไปได้มากทีเดียวที่ความละเอียดอ่อนในความสัมพันธ์ ระหว่างประเทศมหาอำนาจส่งผลให้นักวิชาการส่วนใหญ่ มอง “1984” ในฐานะนวนิยายที่ต่อต้านระบอบเผด็จการ เบ็ดเสร็จ (totalitarianism) (Winichakul, 2020: 402) มากกว่า ที่จะจะเป็นนวนิยายต่อต้านระบอบสังคมนิยมโดยภาพรวม ในสมัยที่ออร์เวลล์ยังมีชีวิตอยู่ “Animal Farm” และ “1984” ไม่เพียงเป็นหนังสือต้องห้ามในโซเวียตส์เซีย ทว่าประเทศต่าง ๆ ในค่ายเสรีและค่ายคอมมิวนิสต์ก็พยายาม ยับยั้งการเผยแพร่ผลงานทั้งสองชิ้น สำนักพิมพ์ทุกแห่ง ในอังกฤษที่ออร์เวลล์ส่งต้นฉบับ “Animal Farm” ไปให้ ได้ให้คำตอบในทำนองเดียวกันว่า นวนิยายเรื่องนี้โจมตีระบอบ ของโซเวียตส์เซียโจ่งแจ้งเกินไป ซึ่งไม่เหมาะที่จะเผยแพร่ เพราะขณะนั้นโซเวียตส์เซียเป็นพันธมิตรสำคัญในสงครามโลก ครั้งที่สอง (Suvannanonda, 2015: 76) กระนั้นก็ปฏิเสธ ไม่ได้ว่า นวนิยายทั้งสองเรื่องโดยเฉพาะอย่างยิ่ง “1984” มีอิทธิพลอย่างกว้างขวางต่อการทางการเมืองและวรรณกรรม ของโลก ใน “คำนำผู้แปล” (ฉบับพิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2525) รัศมี เผ่าเหลืองทอง และอำนาจชัย ปฏิพัทธ์เผ่าพงศ์

ได้กล่าวถึงเหตุผลในการแปล “1984” ทั้งที่ถูกห้ามปรามว่า สถานภาพของรัฐโชนเนียใน “1984” ทำให้เชื่อมโยงได้กับ บริบทของสังคมไทยในสมัยรัฐบาลธานินทร์ กรัยวิเชียร “ซึ่งปกครองประเทศโดยใช้จอโทรทัศน์ปลุกใจให้คำขวัญเพื่อความอยู่รอดของชาติ ยุคซึ่งบรรยากาศแห่งความหวาดระแวง การใส่ร้ายป้ายสี จับผิด ความไม่วางใจซึ่งกันและกัน ปรากฏครอบคลุมนอยู่ทั่วไปดังเช่นที่เกิดขึ้นใน ‘โชนเนีย’ ยุค ค.ศ. 1984... จึงสอดคล้องใกล้เคียงกับโลกการเมืองของ ไทยสมัย พ.ศ 2520 เป็นอย่างยิ่ง” (Orwell, 2020: 13) ไม่เพียงเท่านั้น ออร์เวลล์ยังเป็นนักเขียนชาวตะวันตก ไม่กี่คนที่ได้รับความนิยมในประเทศพม่า เนื่องจากผลงาน ของเขาทำให้เชื่อมโยงได้กับสถานภาพของพม่าขณะอยู่ ภายใต้การปกครองของเผด็จการทหาร ทั้งในช่วงที่พลเอก เนวินเป็นผู้นำสูงสุดและในช่วงก่อนที่องซานซูจีจะถูกปลดอยตัว ตั้งข้อความตอนหนึ่งในหนังสือ “จิบพม่าตามหาจอร์จ ออร์เวลล์ ประวัติศาสตร์ระหว่างบรรทัดในร้านน้ำชา” ว่า “หลังจากพม่าได้รับอิสรภาพจากอังกฤษในปี 1948 ไม่นานนัก เผด็จการทหารก็ปิดประเทศจากโลกภายนอก ประกาศใช้ ระบบ ‘สังคมนิยมวิถีพม่า’ จนทำให้พม่ากลายเป็นหนึ่งใน ประเทศยากจนที่สุดของเอเชีย ซึ่งเรื่องราวเดียวกันนี้ ถูกเล่าไว้ใน ‘แอนิมอล ฟาร์ม’ นิยายเชิงภาพเปรียบเทียบว่า ด้วยการปฏิวัติสังคมนิยมที่ผิดทิศหลงทาง เมื่อสุกรกลุ่มหนึ่ง ขับไล่มนุษย์ผู้เป็นเจ้าของฟาร์มออกไปแล้วบริหารจัดการ กันเองจนฟาร์มวอดวาย ท้ายที่สุดใน ‘ไนน์ทีน เอตตี-โฟร์’ ออร์เวลล์พรรณนาถึงสภาพการณ์อันเต็มไปด้วยความหวาดกลัว และไร้ความปรานีในสังคมดิสโทเปีย ซึ่งพ้องกับภาพพม่า ในปัจจุบันอย่างชัดเจนน่าขนลุก ในฐานะหนึ่งในประเทศ ที่ถูกปกครองโดยเผด็จการที่กุมอำนาจไว้อย่างเหนียวแน่น และโหดร้ายที่สุด (Larkin, 2017: 21)

นวนิยายเรื่อง “1984” ได้สะท้อนความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด ระหว่างวรรณกรรมกับการเมือง ทำให้ผู้อ่านรวมถึงนักวิชาการ ตระหนักถึงความสำคัญของบริบทขณะพิจารณาผลงาน มากขึ้น นวนิยายเรื่องนี้ยังทำให้เห็นถึงอิทธิพลที่วรรณกรรม มีต่อความคิดของผู้คน ซึ่งบางครั้งอาจยังผลให้มากกว่าและ ลึกซึ้งกว่าการประชาสัมพันธ์หรือการโฆษณาชวนเชื่อตาม วิธีทางการเมืองการปกครอง

References

Buddhadasa Bhikkhu. (2022). **Human Manual (คู่มือ มนุษย์)**. Bangkok: Pimdee.

Campbell, J. (Writer), Moyers, B. (Writer), & Attagara, K. (Ed.). (2008). **The Power of Myth (พลาณภาพ แห่งเทพปกรณัม)** (B. Boonsong, Trans.). Bangkok: Amarin Printing and Publishing.

Larkin, E. (2017). **Finding George Orwell in Burma (จิบพม่า ตามหาจอร์จ ออร์เวลล์ ประวัติศาสตร์ระหว่างบรรทัดในร้านน้ำชา)**, 2nd ed. (S. Bhumiprabhas, Trans.). Bangkok: Matichon.

Mallikamas, Kulap. (2019). **Literary Criticism (วรรณคดี วิจารณ์)** (20th ed.). Bangkok: Ramkhamhaeng University Press.

Matichon Weekly. (2016). **Definition of “Self”, Summarization of “I” and “Mine”, Attavudupadana (นิยามแห่งอัตตา รวบรวมอัตตญาณและของกู อัตตวา- ทุปาทาน)**. [Online]. Retrieved October 12, 2024 from https://www.matichonweekly.com/column/article_18470

Nimmanahaeminda, Prakong. (2000). **Folktale Studies (นิทานพื้นบ้านศึกษา)**. Bangkok: Chulalongkorn University.

Orwell, G. (2020). **1984 (หนึ่ง-เก้า-แปด-สี่)**, 6th ed. (R. Paoluengtong & A. Patipatpaopong, Trans.). Bangkok: SM-Thaipublishing House.

Orwell, G. (Writer), & Chakriyanon, P. (Ed.). (1993). **Homage to Catalonia (แต่คาทาโลเนีย)**, 2nd ed. (Sodsai (Sodsai Khantiworapong), Trans.). Bangkok: Kledthai.

Petrie, W. M. F. (2007). **Egyptian Tales (นิทานโบราณคดี อียิปต์)** (K. Attagara, Trans.). Bangkok: Amarin Printing and Publishing.

Phra Dhammakittiwong (Thongdee Suratecho). (2005). **The Dictionary for Buddhist Studies, Clergy Terms (พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุดคำวัด)**. Bangkok: Liang Chiang for Buddhism Publishing.

Plato. (2012). **Plato : Symposium (เพลโต : ซิมโพเซียม)** (K. Attagara, Trans.). Bangkok: Amarin Printing and Publishing.

Prabhavananda, S., & Manchester, F. (2010). **The Upanishads : Breath of the Eternal, the Wisdom**

- of the Hindu Mystics** (อุปนิษัท : คัมภีร์เพื่อความ
สงบศานติ ปัญญาญาณของพระมุนีฮินดู) (K.
Attagara, Trans). Bangkok: Amarin Printing and
Publishing.
- Suvannanonda, Bancha. (2015). **Know Orwell : จอร์จ
ออร์เวลล์ (Know Orwell: George Orwell)**.
Bangkok: Bookmoby Press.
- Suwanmongkol, Pathan. (n.d.). **Socialism** (สังคมนิยม).
[Online]. Retrieved October 10, 2023 from [http://
wiki.kpi.ac.th/index.php?title=สังคมนิยม](http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=สังคมนิยม)
- The Royal Institute. (2013). **The Royal Institute's
Dictionary B.E. 2554** (พจนานุกรม ฉบับ
ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554) (2nd ed.). Bangkok:
Nanmeebooks.
- Winichakul, Thongchai. (2020). Power and Rebellion
(อำนาจกับการขบถ). In **1984 (หนึ่ง-เก้า-แปด-สี่)**,
7th ed. (pp. 401-430). Bangkok: SM-Thaipublishing
House.